

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ  
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ  
ФАКУЛЬТЕТ № 2**

**Кафедра українознавства**

**НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ  
до практичних занять  
з навчальної дисципліни  
«УКРАЇНСЬКА МОВА ПРОФЕСІЙНОГО СПРЯМУВАННЯ»  
(ТЕРМІНОЛОГІЯ. НАУКОВИЙ СТИЛЬ)**

**Харків 2018**

**СХВАЛЕНО**

Науково-методичною радою  
Харківського національного  
університету внутрішніх справ  
Протокол №

**ЗАТВЕРДЖЕНО**

Вченою радою навчально-наукового  
інституту (факультету) № 2  
18.04.2018 Протокол № 11/4-3  
\_\_\_\_\_ С. М. Бортник

**ПОГОДЖЕНО**

Секцією Науково-методичної ради  
ХНУВС з гуманітарних та соціально-  
економічних дисциплін  
Протокол №

**ЗАТВЕРДЖЕНО**

На засіданні кафедри українознавства  
03.04.2018 Протокол № 10  
\_\_\_\_\_ І. В. Чорний

\_\_\_\_\_ О. І. Федоренко

**РОЗРОБЛЕНО ТА ВНЕСЕНО:** Харківським національним університетом  
внутрішніх справ

**Розробники:**

Єльнікова Н. І., Голопич І. М., Полтавська Д. В. – Харків, Харківський  
національний університет внутрішніх справ, 2018.

**Рецензенти:**

доктор філологічних наук, професор кафедри українознавства ХНУВС  
Чорний І. В.,  
кандидат філологічних наук, старший викладач кафедри української мови  
ХНУ імені В. Н. Каразіна Гарюнова Ю. О.

© Єльнікова Н. І., Голопич І. М., Полтавська Д. В., 2018

© Харківський національний університет  
внутрішніх справ, 2018

## ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Навчально-методичні матеріали до семінарських занять з української мови професійного спрямування (ТЕРМІНОЛОГІЯ. НАУКОВИЙ СТИЛЬ) складені відповідно до освітньо-професійної програми підготовки бакалаврів напряму підготовки «правоохоронна діяльність», присвячені практичному втіленню формування у курсантів і студентів соціокультурних, мовних, мовленнєвих умінь.

Завданням вищої школи нині є виховання висококваліфікованих фахівців, які не лише набувають певних професійних знань і навичок, а й розуміють закономірності творення назв наукових понять, уміють грамотно застосовувати термінолексику в усіх царинах професійної діяльності.

Метою викладання дисципліни є формування в курсантів цілісної системи мовних знань, що передбачає вироблення навичок комунікативного професійного мовлення, оволодіння мовними засобами різних рівнів для забезпечення фахової досконалості мови.

Методичне розроблення складене відповідно до програми навчальної дисципліни й містить теоретичний матеріал, практичні завдання, список рекомендованої літератури. Окрім засвоєння понятійної бази, кожний розділ навчально-практичних матеріалів містить завдання, які формують у курсантів здатність аналізувати методичні ситуації, пов'язані з опрацюванням конкретного навчального матеріалу: порівняння описів певних прийомів, аналіз вправ, текстового матеріалу тощо.

Методичне розроблення складається зі вступу, розділів, у яких подана теоретична інформація, запропоновані практичні завдання й вправи, та списку рекомендованої літератури. Звернено увагу на самостійну роботу курсанта, де значна роль відведена формуванню вмінь курсантів користуватися науковою та довідковою літературою.

## ВСТУП

Система юридичної освіти в Україні сьогодні набуває нового змісту й змінюється відповідно до нових суспільних потреб (культурно-освітніх, державно-правових, політичних, економічних). На сучасному етапі надзвичайно актуальним є формування навичок вільного й правильного володіння фаховою українською мовою, що потребує цілісної концепції термінотворення, яка б поєднувала надбання науковців різних поколінь, а також унормованої системи правил сучасного стилю української ділової мови. Рівень культури людини сьогодні значною мірою залежить від ступеня володіння рідною мовою, від уміння спілкуватися в певній мовленнєвій ситуації. Особливо це актуально для людей, які обрали професію, пов'язану з правничою сферою.

Значна кількість мовно-термінологічних проблем у сфері сучасної правової комунікації, поява нових галузей права, активізація кодифікаційних процесів ускладнюють зміст і форми фахово-лінгвістичної підготовки майбутніх правознавців.

Основне завдання дисципліни «Українська мова професійного спрямування» – формування сучасної мовної особистості, яка володіє системою норм літературної мови, підвищення рівня комунікативної компетенції майбутніх спеціалістів. Ураховуючи вимоги до підготовки майбутніх юристів, робота з вивчення цієї дисципліни передбачає диференціацію завдань, які розв'язують термінологічну обізнаність курсанта, розкривають його науковий потенціал.

Мета цього навчально-практичного розроблення – ознайомити з основними поняттями термінознавства, розкрити напрямки побудови нових термінів, навчити доречно застосовувати мовні засоби відповідно до функціонально-стильового різновиду й жанру мовлення правника; продемонструвати лексико-фразеологічні та граматичні особливості наукового стилю; допомогти вивчити специфічні мовленнєві засоби наукового стилю; здобути вміння й навички редагування юридичних текстів.

# ПРОФЕСІЙНА КОМУНІКАЦІЯ

## УКРАЇНСЬКА ТЕРМІНОЛОГІЯ У ПРОФЕСІЙНОМУ СПІЛКУВАННІ

### ОСНОВНІ ПОНЯТТЯ ТЕМИ

**Термін** (від латин. *terminus* – межа, кінець) – слово або словосполучення, що означає чітко окреслене спеціальне поняття певної галузі науки, техніки, мистецтва, суспільного життя тощо.

#### Ознаки терміна:

- 1) Належність до певної термінологічної системи;
- 2) Наявність дефініції (визначення);
- 3) Однозначність в межах однієї терміносистеми;
- 4) Точність;
- 5) Стилїстична нейтральність;
- 6) Відсутність експресивності, образності, суб'єктивно-оцінних відтінків.

Термінологія, залежно від ступеня спеціалізації значення термінів, що її складають, поділяється на:

- **Загальнонаукову**, до складу якої входять терміни, що з однаковими чи близькими значеннями уживаються в багатьох галузях: *аналіз, аргумент, категорія*. У різних галузях знань можуть набувати відмінних значень, допускати різні тлумачення: *документ, справа, закон, правопорядок, юрист* тощо.
- **Міжгалузеву**, терміни якої обслуговують декілька галузей, як правило, споріднених між собою. Наприклад, термін *дискурс* уживається в лінгвістиці із значенням «зв'язний текст», у риториці – це ораторська промова, у театральному мистецтві – це організація текстових матеріалів спектаклю відповідно до їхнього ритму й взаємозв'язку. Галузеві терміносистеми взаємодіють одна з одною, мають спільний термінологічний фонд.
- **Вузькоспеціальну**, яка містить слова й словосполучення, що відображають специфіку конкретної галузі, наприклад, психології: *антиципація* (передбачення людиною якоїсь ситуації, прогноз); *психомоторика* (індивідуальна, пов'язана з віком і статтю сукупність рухів людини, що свідомо коригуються); *рефлексія* (самоаналіз, роздуми людини над власним психічним станом); історії: *лейбористи* (члени робітничих партій у Великій Британії, Ірландії тощо); *апартеїд* (крайня форма расової дискримінації); лінгвістики: *парцеляція, односкладне речення, антонім*. Для вузькоспеціальних термінів характерна семантична конкретність та зазвичай однозначність.

#### Способи творення термінів:

1. **Словотвірний** – утворення термінів за допомогою префіксів (*надвиробництво, співучасть*), суфіксів (*халатність, утриманці, позичка, бандитизм, опікун, помилування, нотаріат*), складанням слів і основ (*правопорядок, самозвинувачення, купівля-продаж*,

*правосуб'єктність, протиправність, двоєженець, правоздатність, самоправство, самозречення*), аббревіації (*МВС, СБУ, ФОП*).

Цей спосіб термінотворення найпродуктивніший.

**2. Синтаксичний** – використання словосполук для називання наукових понять: *валютні операції, вихідні відомості, виправдувальний вирок, академічне видання, дискримінаційна норма, кримінальна відповідальність, основний текст, спільний множник, зустрічний позов*.

**3. Вторинна номінація** – використання наявного в мові слова для називання наукового поняття: *споживчий кошик, водяний знак, ритмічна структура книги, сатиновий друк, чиста конкуренція, відчуження, ринок праці*. Це найдавніший спосіб термінотворення.

**4. Запозичення** – називання наукового поняття іншомовним словом: *алібі, кредит, депутат, бюджет, дисиміляція*.

**За структурними моделями терміни поділяють на:**

– **однокомпонентні терміни**, наприклад: *алібі, кредит, депутат, бюджет, закон, шлюб*.

– **двокомпонентні терміни** – найчастіше це словосполучення іменник + іменник, наприклад: *ректифікація кордону, стратегія спілкування, дискурс культури*; або прикметник + іменник, наприклад: *унітарна держава, цивільна відповідальність*.

– **трикомпонентні конструкції**, до складу яких можуть входити прийменники:

а) прикметник + прикметник + іменник: *суб'єктивне юридичне право, суб'єктивний юридичний обов'язок, спільний злочинний результат, скорочений робочий час*.

б) іменник + прикметник + іменник: *функції юридичної науки, угон транспортних засобів, ухилення від військової служби, таємниця судової наради, тлумачення правових норм*.

в) іменник + іменник + іменник: *честь і гідність громадян, реалізація норм права*.

– **багатокомпонентні аналітичні терміни**, що мають чотири й більше компонентів, наприклад: іменник + іменник + іменник + іменник (із прийменником): *форми здійснення функцій держави, звільнення з роботи з ініціативи власника, звільнення з роботи з ініціативи працівника*; іменник + іменник + прикметник + іменник: *зловживання владою або службовим становищем*.

## **ПРАКТИЧНИЙ БЛОК**

**Завдання 1. Прочитайте уважно уривок тексту. Визначте стиль викладу. Випишіть із тексту спеціальну лексику, поясніть її функції.**

### **Варіант № 1**

Копні суди – громадські суди, які діяли на всій українській етнічній території. Спочатку копи, або купи, були органами самоврядування, згодом перебрали функції судового органу. Скликалися для розв'язання суперечок між сусідами (мала копа), між членами всієї громади (велика копа) та жителями окремих громад (згромаджена копа). Територія копи складалася з декількох десятків сіл. Розглядалися як цивільні, так і

кримінальні справи, злочини за якими були здійснені на копній території. Серед цивільних домінували суперечки щодо власності й володіння земельними ділянками, невиконання сторонами умов різноманітних зобов'язань, шлюбно-сімейні справи. З кримінальних вирізнялися майнові злочини – крадіжка, пограбування, розбій, підпал. Практикувалася кваліфікована смертна кара, насамперед повішення, спалення, четвертування. Спочатку під юрисдикцію копних судів потрапляли всі мешканці копного округу, однак згодом шляхта отримала право судитися господарським судом.

Судовий процес поділявся на три стадії. Перша називалася «гарячою копою». Вона полягала в тому, що у разі здійснення злочину на копній території найближчі родичі та сусіди потерпілого були зобов'язані розшукати злодія по гарячих слідах. Фактично вони проводили попереднє слідство: гнали слід, проводили обшуки, опитували потерпілих і свідків.

На другій стадії збиралася велика копа, що складалася з усіх «мужів» копного округу. На ній проводилося судове засідання й виносився вирок. У разі винесення рішення про смертну кару для його виконання збиралася «завита» копа.

Апеляційною інстанцією для копних судів після проведення судової реформи у середині XVI ст. стали гродські суди.

За своїми повноваженнями та рівнем самостійності копні суди прирівнювалися до інших судових органів. На них поширювалися загальні правила Литовського статуту про «пересуд» і «пам'ятне» – податки, що бралися з підсудних на користь суддів. Останні користувалися такими ж гарантіями захисту, як і члени державних судів.

Із посиленням експлуатації селянства та юридичним оформленням кріпацтва III Литовським статутом розгорнувся наступ на права копних судів. Судочинство над селянами поволі перебирали їхні власники. Але на Правобережній Україні вони чинили правосуддя до першої половини XVII ст.

*(Захарченко П. П. Історія держави і права)*

### **Варіант № 2**

Право, як і будь-яке інше явище, створене людиною, пов'язане з її існуванням і розвитком, підлягає аналізу з погляду ціннісного підходу. Визначити цінність права означає з'ясувати ідею права, його основне цільове призначення, позитивну роль у життєдіяльності соціуму або окремих індивідів. Право є цінним, оскільки здатне внаслідок своїх змістовних і формальних властивостей задовольняти потреби, бути інструментом реалізації і погодження інтересів тощо.

Цінність права є похідною від більш загальних людських цінностей. Право закріплює й охороняє численні цінності суспільного життя – свободу, справедливість, життя, здоров'я, гідність, матеріальний добробут, здорове довкілля, працю, сім'ю тощо. Ці цінності не тільки становлять зміст і сутність права, а й служать його метою, цілями окремих правових норм і правових інститутів.

Прийнято виділяти декілька аспектів цінності права: а) як явище, сенс якого полягає в реалізації ідеї права (власна цінність права); б) як особливий соціальний регулятор суспільних відносин (інструментальна цінність); в) як здобуток культури людства (історико-культурна цінність).

Власна цінність права пов'язана з його сутнісними характеристиками. Вона полягає в тому, що право є втіленням ідей свободи, рівності, толерантності, гуманізму й справедливості, які, власне, і становлять його сутність. Саме як явище, що протистоїть свавілля й беззаконню і в той же час забезпечує простір для впорядкованої соціальної свободи й активності, право саме по собі посідає значуще місце в соціальному житті. Іншими словами, право в ідеалі (ідея права) – це цінність упорядкованої соціальної свободи, справедливості, консенсусу.

Інструментальна цінність права зумовлюється передусім його особливими зовнішніми формальними властивостями: нормативністю, системністю, формальною визначеністю, загальнообов'язковістю та ін.

Історико-культурна цінність права полягає в тому, що воно належить до фундаментальних цінностей світової культури, вироблених людством у перебігу його розвитку. В такому значенні право розглядається як атрибут цивілізації, як втілення гуманістичних прагнень людства, як результат боротьби за свободу і справедливість.

*(Загальна теорія держави і права. За заг. редакцією М. В. Цвіка, О. В. Петришина)*

**Завдання 2. З'ясуйте за словником іншомовних слів значення іншомовних префіксів.**

Аван, авіа, авто, агро, вербію, ад, аде, феро, фіто, фото, аква, аксі, ало, альбо, альфа, амбі, а, ана, де, про, контр.

**Завдання 3. Доберіть 10–15 термінів, до складу яких входять інтернаціональні словотворчі елементи авто-, анти-, гіпер-, інтер-, мета-, моно-, нео-, пост-, прото-, псевдо-, суб-, екстра-, інтра-**

**Завдання 4. Запишіть терміни у формі родового відмінка однини. Схарактеризуйте виділені терміни за схемою 1) дефініція (що означає термін), 2) ступінь спеціалізації (загальнонауковий, міжгалузевий, вузькоспеціальний), 3) походження (автохтонний, запозичений), 4) спосіб творення.**

Казус, аналог, делікт, визначник, закон, вектор, безробітні, корупція, модус, епюр, кодекс, людина, кабель, підзаконний акт, податок, полімер, стандарт, постулат, кюрі, правопорушення, кодекс, документ, юрисдикція, дактилограма, декувер, саботаж, паспорт, парадокс, нотаріус, хакер, вексель.

**Завдання 5. Прочитайте уважно уривок тексту. Знайдіть і выпишіть терміни, поділивши їх на групи (загальнонаукові, міжгалузеві, вузькоспеціальні), обґрунтуйте свою думку.**

Консолідація – це спосіб (форма) систематизації, що полягає в об'єднанні кількох нормативно-правових актів, що діють в одній і тій самій сфері суспільних відносин, у єдиний нормативно-правовий акт, як правило, без зміни змісту.

Новий збільшений акт цілком замінює нормативні акти, що увійшли до нього, оскільки заново приймається компетентним правотворчим органом і має власні офіційні реквізити.



Специфікою консолідації є те, що основною її метою є усунення множинності нормативно-правових актів, дублювання чи колізій норм права тощо.

Консолідація має як схожі з кодифікацією та інкорпорацією риси, так і свої специфічні ознаки, що відрізняють її від інших видів систематизації законодавства. На відміну від інкорпорації, консолідація спрямована на підготовку одного або кількох нормативно-правових актів із вузького кола питань шляхом об'єднання в них правових норм, які містяться в раніше виданих нормативних актах. Окрім того, консолідація законодавства має лише офіційний характер, оскільки новостворений акт затверджується уповноваженим органом, а всі інші акти, норми яких увійшли до нього, визнаються такими, що втратили силу. Щодо відмінностей від кодифікації, то консолідація законодавства обмежується лише зовнішньою обробкою, а не внесенням, поряд із тим, ще змін до змісту нормативно-правового акта.

(Із посібника)

**Завдання 6.** Випишіть із юридичної енциклопедії значення терміну «*право*», «*акт*», «*адвокат*», зробивши бібліографічний опис із зазначенням сторінки. Доберіть синоніми до цього терміна.

**Завдання 7.** Запишіть визначення 4–5 термінів обраного фаху. Складіть речення так, щоб між підметом та присудком в одному випадку ставилося тире, в іншому – не ставилося. Обґрунтуйте наявність чи відсутність тире між підметом та присудком.

Зразок:

*Материнство – правове становище жінки у зв'язку з народженням, утриманням і вихованням дітей.*

*Материнство означає таке становище жінки, яке вона отримує у зв'язку з народженням, утриманням і вихованням дітей.*

**Завдання 8.** Порівняйте значення термінів *закон, система, теорія* у мовознавстві, юриспруденції, фізиці, логіці.

**Завдання 9.** Із фахової літератури (монографій, статей, періодичних, навчальних видань тощо) доберіть і запишіть по 5–6 загальнонаукових, міжгалузевих і вузькоспеціальних термінів. Поясніть їх значення.

**Завдання 10.** Визначте, до якої групи термінологічної лексики належать слова (загальнонаукові, вузькоспеціальні, міжгалузеві терміни).

#### Варіант № 1

Адміністративні правопорушення, апарат органів виконавчої влади, акт юридичний, батьківство, безробітні, батьківські права та обов'язки, громадянин, право, відповідальність, трудовий договір, крадіжка, трудова угода, робочий час, звільнення від кримінальної відповідальності.

### **Варіант № 2**

Цивільна особа, чинний закон, науковий ступінь, адвокат, закон, Конституція України, виконувач обов'язків, дефіс, платіж, маркетинг, кошторис, органи досудового розслідування, картка платника податків, громадянин, документ, державний апарат, злочин, конфедерація, житлове право України, деліктоздатність, монітор.

**Завдання 11. Запишіть 10 термінів обраного фаху на правила вживання м'якого знака, поясніть їх лексичне значення.**

**Завдання 12. Перепишіть слова, обираючи велику чи малу літеру, обґрунтуйте свій вибір:**

(Г/г)енеральний (П/п)рокурор (У/у)країни, (А/а)хіллесо́ва (П/п'ята) (К/к)афе́дра (У/у)країнозна́вства, (Б/б)азедо́ва (Х/х)воро́ба, (К/к)аби́нет (М/м)іні́стрів України, (Д/д)оба (Ф/ф)еодалі́зму, (Г/г)оло́ва (В/в)ерховно́ї (Р/р)ади (У/у)країни, (В/в)исо́кі (Д/д)огові́рні (С/с)торони.

**Завдання 13. Розкрийте дужки, сформулюйте правила правопису поданих термінів.**

Метро(лог), газо(метр), осцило(граф), держава(монополія), людино(година), пасажиро(кілометр), (електро)фон, машино(будівний), інженерно(технічний), графо(ман), лампа(спалах), барометр(анероїд), лікар(терапевт), скло(цемент), лісо(степовий), світло(техніка), стрічко(притискач), земле(володіння).

**Завдання 14. До поданих термінів запишіть українські відповідники.**

Адвокат, вердикт, конфіденційний, колегія, нотифікація, прокурор, амністія, кілер, табу, банда, вакансія, імпічмент, фальсифікат, оперативний, дискримінація, муніципалітет, ревізія, юриспруденція, прогрес, фотографія.

**Завдання 15. Визначте спосіб творення термінів (вторинна номінація, словотвірний, синтаксичний, запозичення) і їхню будову.**

### **Варіант № 1**

Соціальні норми, правове регулювання ринку цінних паперів, діти, матеріальна відповідальність членів колективного сільськогосподарського підприємства, процес, суспільний порядок, судова справа, дізнання, порушувати судову справу, конфіскація, водяний знак, право володіння землею, обов'язок, особа, материнство, присадибна ділянка, напівпрезидентська республіка.

### **Варіант № 2**

Учасник дорожнього руху, державне замовлення, зустрічний позов, військовослужбовець, позивач, громадянин, аудит, КПК, особа без громадянства, атестаційна комісія, корінь, імпортер, адвокат, держстандарт, чинний закон, цивільна особа, матеріалознавство, формування, адвокатура, фаховий, правник, незаконний, свідчення, особовий рахунок, оподаткування, правозахисник, юридичний.

**Завдання 16. Перекладіть терміни українською мовою.**

**Варіант № 1**

Гражданин, законность, народность, физическое лицо, правовое государство, юридические факты, государственное принуждение, общественный порядок, гражданский долг, потребительская корзина, общество, правонарушение, гражданский брак, исковое заявление, апелляционная жалоба, завещание, жилищное право, таможенная декларация, юридический адрес, перевод денежных средств.

**Варіант № 2**

Алименты, гражданский истец, право собственности, исполнительное производство, уголовный процесс, расторжение брака, срок давности, юридическое лицо, заявление, договор дарения, автореферат, почтовый адрес организации, аудиторский отчет, поручительство, реорганизация юридического лица, основание иска, наследник, муниципальное учреждение, копия документа, имущество.

**Варіант № 3**

Исполнитель, жалоба в налоговую инспекцию, договор найма жилищного помещения, залог, иностранный работник, консультационная деятельность, лицевой счет, учредительные документы, ценные бумаги, страховая выплата, работодатель, публичное общество, очевидец, персональные данные, общественная организация, моральный вред, иск, единственный родитель, вид на жительство, аспирант.

**Завдання 17. До поданих термінів виписіть зі словника фахових термінів їх стислу дефініцію, визначте структуру та спосіб їх творення.**

Державні органи, внутрішні функції держави, гарантії прав та обов'язків, державні символи, екологічна безпека, правовідносини, екологічне правопорушення, закон, національна безпека, норма права, підзаконний акт, податки, правомірна поведінка, поділ влади, правовий статус особи, правоздатність.

**Завдання 18. Подані терміносполуки перекладіть українською мовою.**

Вид на жительство, ограниченная власть, допризывный возраст, доверенность, достоверные сведения, действительный документ, исковая давность, подчиненная должность, встречный иск, входящий номер, полная ответственность, ложное показание, лишить собственности, командировочное удостоверение, принудительный привод.

**Завдання 19. Зредагуйте словосполучення. Укажіть терміносполуки та поясніть їх значення.**

Система податків, включити світло, надіти наручники, стержень економічної політики, по ліву сторону, залишитися в стороні, з усіх сторін, на всі чотири сторони, протирічить програмі, прийти в себе, згортання крові, знаходитись у відпустці, надати план дій, корінним чином, справа в тому, вирішувати задачу, в самий раз, органи самоуправління, расцотна відомість, розписатися у відомостях, користуватися льготами, відпала необхідність, в силу закону, в силу обставин, в строгому сенсі слова, вступати в силу, залишаємо за собою право, явочний лист, немає сенсу, попереджати

хворобу, служити підставою, у протилежність, у цьому відношенні, це не має відношення до справи, це не рахується, явна помилка, задавати питання, лжесвідчення, мнима угода.

**Завдання 20. Запишіть терміни відповідно до норм правопису.**

Займана посада, оточуюче середовище, виконуючий обов'язки, виписка з протоколу, згідно Конституції України, економний потенціал, спеціаліст по промисловій області, громадський шлюб, громадянський борг, воєнний суд, військові дії, наукова ступінь, матеріальне положення, громадський іск, захисний імунітет, самі нижчі показники, головуєчий зборами, громадянська особа, відповідно з інструкцією, діючий закон.

**Завдання 21. Випишіть зі словника 10 термінів іншомовного походження відповідно до фаху. З'ясуйте їх значення та поясніть написання. Доберіть українські відповідники.**

**Завдання 22. Зі словником з'ясуйте дефініцію термінів і запишіть.**

Державна мова, батьківство, соціальні норми, конфедерація, унітарна держава, представницька демократія, особа, суддя, штраф, фізична особа, страйк, санкція, правопорядок, нотаріат, консолідація, інститут права, кодифікація, збиток.

**Завдання 23. З'ясуйте значення іншомовних термінів. Доберіть до них українські відповідники.**

Бізнесмен, ноу-хау, Інтерпол, екзит-пол, кілер, маркетинг, бюджет, кастинг, провайдер, тренер, піджак, спічрайтер, спонсор, уїкенд, сканер, електорат, дайджест, віндверфінг.

**Завдання 24. Доберіть власне українські синоніми до іншомовних слів. Які з наведених слів є загальнонауковими термінами? Поясніть їх значення.**

Інфекційний, ігнорувати, ліміт, домінувати, сертифікат, фіаско, компенсація, асоціація, форвард, структура, конфлікт, ідентичний, візит, нюанс, вето, вестибюль, спектакль, спікер, екземпляр, інцидент, персона.

**Завдання 25. Підготуйтеся до участі в груповій дискусії на тему «Становлення української фахової мови: від історії до сьогодення».**

*Орієнтовні питання для обговорення під час дискусії:*

1. Витоки термінології Вашої галузі.
2. Поєднання запозичених і питомих елементів у сучасній українській термінології.
3. Особливості функціонування професійного жаргону в усному мовленні фахівців.
4. Роль термінологічних словників у підвищенні культури фахового мовлення.
5. Зв'язок мови професійного спілкування з науковим.
6. Проблеми фахового мовлення та шляхи їх розв'язання на сучасному етапі.

# НАУКОВИЙ СТИЛЬ І ЙОГО ЗАСОБИ У ПРОФЕСІЙНОМУ СПІЛКУВАННІ

## ОСНОВНІ ПОНЯТТЯ ТЕМИ

**Науковий стиль** – це різновид літературної мови, що використовується з пізнавально-інформативною метою в галузі освіти і науки.

**Підстилі наукового стилю:**

*власне науковий* (монографія, енциклопедія, довідник, стаття, дисертація, тези, реферат);

*науково-популярний* (нарис, стаття, книга, лекція);

*науково-навчальний* (посібник, підручник, словник, лекція, реферат);

*науково-публіцистичний* (на межі двох стилів);

*виробничо-технічний* (інструкції, описи технологічних процесів).

**Основна функція:** повідомлення, з'ясування, доказ наукових теорій, явищ, знань.

**Головне призначення наукового стилю:** систематизування, пізнання світу, повідомлення про результати досліджень, доведення теорій, обґрунтування гіпотез, класифікацій, роз'яснення явищ, систематизація знань, виклад матеріалу.

**Головні ознаки наукового стилю:** інформативність, понятійність і предметність, об'єктивність, логічна послідовність, узагальненість, однозначність, точність, чіткість, лаконічність, доказовість, переконливість, аналіз, синтез, аргументація, пояснення причиново-наслідкових відношень, висновки.

**План** – це короткий перелік проблем, досліджуваних у науковому тексті.

За структурою план може бути **простим і складним**.

**Простий** – у ньому зазначені лише основні питання, перелічують основні мікротеми тексту.

**Складний** – поруч з основним є додаткові запитання, пункти складного плану розбивають на підпункти.

**Питальний план** складають за допомогою питальних речень, які розкривають проблематику тексту у логічній послідовності; кожному інформативному центру відповідає одне запитання, а кожне наступне пов'язане з попереднім.

**Номінативний план** – послуговуються називними реченнями, у яких головний член (підмет) виражений іменником або субстантивованою частиною мови (прикметником, дієприкметником) тільки у формі називного відмінка.

**Тезовий план** – сформульоване основне положення абзацу, його мікротема.

**Тези** – положення, що коротко і чітко формулює основну ідею чого-небудь або провідне завдання, що стоїть перед кимсь.

Відповідно до мети тези бувають:

- вторинні;

- оригінальні.

**Вторинні тези** слугують для виділення основної інформації в тому чи іншому джерелі (наприклад, підручнику, монографії, статті) під час читання, реферування, їх призначення – створити модель змісту тексту, яку можна було б осмислювати далі, а обсяг

тез відповідає кількості інформаційних центрів тексту, зазвичай їх складають мовою автора.

**Оригінальні тези** створюють як первинний текст. Вони можуть бути:

- *ключовими елементами* майбутньої наукової розвідки (планом, начерком основних положень);
- *стислою формою* презентації результатів наукових досліджень під час виступу на науковій конференції.

**Складові тези:**

1. Преамбула (1–2 тези);
2. Основний тезовий виклад (3–6 тез);
3. Висновкові тези/теза (1–2).

**Анотування** – процес аналітично-синтетичного опрацювання інформації, мета якого – отримання узагальненої характеристики документа, що розкриває логічну структуру і зміст.

**Анотації виконують дві основні функції:**

- *сигнальну* (подається важлива інформація про документ, що дає можливість встановити основний його зміст і призначення, вирішити, чи варто звертатися до повного тексту праці);
- *пошукову* (анотація використовується в інформаційно-пошукових, зокрема, автоматизованих системах, для пошуку конкретних документів).

Анотація складається з двох частин: *бібліографічного опису* і *власне тексту*. Анотація не розкриває зміст наукового джерела, а лише інформує про наукове джерело певного змісту й характеру. Анотація дозволяє користувачеві скласти достатнє й об'єктивне попереднє уявлення про незнайому для нього наукову публікацію і тим самим допомагає в пошуку, відборі та систематизації потрібної інформації.

**За функціональним призначенням анотації бувають довідкові та рекомендаційні.**

**Довідкова анотація** уточнює заголовок і повідомляє відомості про автора, зміст, жанр та інші особливості документа, що відсутні в бібліографічному описі.

**Рекомендаційна анотація** покликана активно пропагувати, зацікавлювати, переконувати в доцільності прочитання документа, тому в рекомендаційних анотаціях є дидактична спрямованість, педагогічні рекомендації, методичні поради тощо, за обсягом вони ширші, аніж довідкові.

Текст анотації вирізняється лаконічністю, високим рівнем узагальнення інформації, що представлена в первинному документі. У тексті анотації не варто використовувати складні синтаксичні конструкції, що перешкоджають сприйняттю тексту.

**Реферування** – процес аналітично-синтетичного опрацювання інформації, що полягає в аналізі первинного документа, знаходженні найвагоміших у змістовому відношенні даних (основних положень, фактів, доведень, результатів, висновків).

**Реферат** – це 1) вторинний документ, результат аналітично-синтетичного опрацювання інформації, поданий у вигляді стислого викладу наукової праці, вчення, змісту джерела із зазначенням характеру, методики, результатів дослідження та збереженням його мовностилістичних особливостей; 2) вид письмового повідомлення, короткий виклад головних думок, поєднаних однією темою, їх систематизація, узагальнення й оцінка.

Реферування допомагає опрацьовувати на якісному рівні та в значних обсягах науково-навчальну, науково-популярну, суто наукову літературу за спеціальністю. Реферативне читання наукових джерел за фахом є обов'язковим під час написання курсової, дипломної робіт.

**Основні функції реферату:**

- **інформаційна** – реферат подає інформацію про певний документ;
- **пошукова** – реферат використовується в інформаційно-пошукових й автоматизованих системах для пошуку конкретних тематичних документів та інформації.

**Структура реферату:**

1. Титульна сторінка (назва міністерства, якому підпорядкована установа; назва закладу; назва кафедри, на якій виконано роботу; назва дисципліни; тема реферату; назва виду документа (реферат); посада та номер групи, у якій навчається автор; прізвище, ім'я, по батькові автора; місто і рік написання).

2. План.

3. Текст, який складається зі вступу, основної частини, висновків.

4. Список використаної літератури.

**Курсова робота** – самостійна робота дослідницького характеру, спрямована на вивчення конкретної проблеми. Метою курсової роботи є:

- поглиблення знань курсанта з актуальних проблем;
- подальший розвиток умінь самостійного критичного опрацювання наукових джерел;
- формування у них дослідницьких умінь та навичок;
- стимулювання їх до самостійного наукового пошуку;
- розвиток умінь аналізувати сучасний досвід;
- формування вмінь самостійного оброблення навчально-методичних матеріалів та їх практичної реалізації.

Матеріали курсової роботи можуть бути використані для подальшої дослідницької роботи – написання дипломної або магістерської роботи.

### **Основні вимоги до написання курсової роботи:**

- робота повинна мати чітку структуру, список використаної сучасної літератури (20–25 джерел, переважно останніх років);
- оформлення має відповідати естетичним і мовним нормам;
- обов'язкові компоненти: визначення актуальності дослідницького завдання та розроблення навчально-методичних матеріалів;
- її зброшуровують, акуратно і грамотно оформлюють. Студенти мають право обирати тему з тем, визначених кафедрою.

### **Структура курсової роботи:**

1. Титульна сторінка
2. План (заголовок дається словом ЗМІСТ)
3. ВСТУП – обґрунтовується актуальність теми, її значення для теорії та практики певної науки, мета, завдання, об'єкт, предмет та методи дослідження.
4. ОСНОВНА ЧАСТИНА поділяється на теоретичний і практичний розділи.
  - *Теоретичний розділ* містить аналіз опрацьованої наукової літератури відповідно до завдань дослідження; певні авторські висновки з визначенням перспектив подальших дослідницьких пошуків.
  - *Практичний розділ* містить опис виконаного дослідницького завдання та розроблення навчально-методичних та досліджуваних матеріалів.
5. ВИСНОВКИ
6. ДОДАТКИ (за потреби).
7. СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ: на усі наукові джерела, що подані в бібліографії, повинні бути посилання в тексті курсової роботи.

## **ПРАКТИЧНИЙ БЛОК**

**Завдання 1. Визначте, до якого підстилю наукового стилю належать названі жанри, поясніть їх особливості.**

Монографія, лекція, конспект, підручник, словник, стаття, доповідь, курсова робота, дипломна робота, методичний посібник, дисертаційна робота, довідник, реферат, анотація, тези, рецензія.

**Завдання 2. Вкажіть підстиль наукового стилю, обґрунтуйте.**

### **Варіант № 1**

УДК 378:811.111(073)

О. В. Хоменко, кандидат пед. наук, доцент,  
Київський національний університет технологій  
та дизайну

МОВА МІЖНАЦІОНАЛЬНОГО СПІЛКУВАННЯ ЯК ЕКОНОМІЧНА КАТЕГОРІЯ



Одним із чинників утвердження англійської мови як мови міжнародного спілкування ми вважаємо також і формування транснаціональної інтелектуальної еліти. В соціологічній літературі (В. Іванов, 2006, З. Бауман, 2008, Р. Інглгард, 2011 та ін.) наголошується на формуванні глобальної соціальної структури [4; 1; 5; ]. Нині вже існує глобальна еліта, до складу якої входять міжнародні менеджери, юристи, фінансисти, Інтернет-групи та ін. Американський культуролог М. Фезерстоун (М. Featherstone) подає детальну характеристику еліти, що формується, підкреслюючи властиве для її представників дистанціювання від традицій відповідного професійного середовища, агресивний стиль поведінки, переважання цінностей технічної компетентності тощо. Вони (представники) не локалізовані в певному національному середовищі, всюди залишаються іноземцями [10]. З аналізу літератури робимо висновок, що на сучасному етапі суспільного розвитку формуються два види транснаціональної інтелектуальної еліти:...

### **Варіант № 2**

## **ТЕОРІЯ ДЕРЖАВИ ТА ПРАВА**

Для єдності юридичної термінології необхідно, щоб при позначенні в нормативному тексті певного поняття послідовно вживався один і той же термін, а при позначенні різних, таких, що не збігаються між собою, понять використовувалися різні терміни. Прийняті закони повинні термінологічно стикуватися між собою і містити бездоганні дефініції, єдині, наскрізні для всієї галузі законодавства. Понятійний апарат усіх галузей права повинен мати «модельні» терміни і визначення, що виражають найзагальніші і водночас найістотніші ознаки предмета або явища. Поняття можуть набувати подальшого розвитку в галузевих нормативних актах, однак уточнене визначення все одно має спиратися на основну (базову) дефініцію. Неточність у застосуванні терміна може спричинити неправильне розуміння правової норми.

*(Із підручника)*

### **Варіант № 3**

## **ПЕДАГОГІЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ЗМІСТУ ПІДГОТОВКИ КВАЛІФІКОВАНИХ РОБІТНИКІВ ЗА ІНТЕГРОВАНИМИ ПРОФЕСІЯМИ**

### **ПОСІБНИК**

Професійна підготовка фахівців на основі компетентнісного підходу передбачає оновлення змісту, форм та методів професійно-зорієнтованого навчання, координацію навчально-виховної діяльності, що спрямована на формування ринкових цінностей, конкурентоспроможності фахівця на сучасному ринку праці, його адаптацію до сучасних умов діяльності, готовність до розв'язання реальних професійних завдань і проблем.

Таким чином, застосування компетентнісного підходу до підготовки спеціалістів припускає усвідомлення всіма суб'єктами освітнього процесу кінцевої мети своєї діяльності: підготовку фахівця, що володіє як ключовими, так і спеціальними професійними компетенціями, здатного вирішувати різноманітні завдання професійної практики, готового до інноваційної діяльності у фаховій сфері, має високу мотиваційну

спрямованість на високопродуктивну працю, усвідомлює суспільну значущість своєї професії.

#### **Варіант № 4**

УДК 821.161.2.09"16"

### **РОЗУМІННЯ ОБРАЗУ МУДРОСТІ В УКРАЇНСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРІ XVII СТ.**

Александрович Т.З., к.філол.н., доц. Київський національний університет технологій та дизайн, вул. Немировича-Данченка, 2, м. Київ, Україна [aleks\\_t@i.ua](mailto:aleks_t@i.ua)

У добу становлення християнства Софія наближалася до Христа-Логоса, а потім і до Трійці – Духа Святого. «У латинській християнській літературі цей термін витіснено майже синонімічним позначенням містично трактованої «Церкви». Інакше у Візантії, де великого значення набув розвиток образу Софії як символу теократичного принципу» [1, с. 187]. Це мало своє логічне продовження в Київській Русі, куди християнство прийшло під знаком Софії. Зокрема, митрополит Іларіон описує хрещення Русі, як прихід «Мудрості Божої» [1, с. 187]. А три собори Київської Русі (у Києві, Новгороді, Полоцьку) названі на честь Софії. Також на давньоукраїнській основі було сформовано іконографію, де саме Мудрість-Софія належала до центральних персонажів [3, с. 242].

#### **Варіант № 5**

### **ЛАТИНСЬКА МОВА**

#### **ПІДРУЧНИК**

Доміцій Ульпіан був помічником (assessor) Папініана (див.: *Personalia*, lectio 6), начальником, головою (praefectus) annonae (аннона – річний врожай), префектом гвардії (praefectus praetorio) і головним радником Олександра Севера (римський імператор 193–211 рр.) Ульпіан на посаді префекта гвардії намагався навести порядок у військовому таборі (castra), тому що привілейовані когорти замість прямого обов'язку охороняти життя і безпеку імператора часто були головною зброєю дворцових переворотів, тому дисципліна в цих таборах була слабша, ніж того вимагала військова служба. Преторіанці зненавиділи Ульпіана і під час бунту в 228 р. він був убитий на очах імператора.

#### **Завдання 3. Складіть питальний план до поданого тексту.**

Мова схожа на живий організм, який постійно розвивається і якому повсякчас може щось загрожувати. Для української мови довгий час становила небезпеку політика русифікації. Змішання української та російської мов породило таку проблему, як суржик. Так, результати дослідження, проведеного у 2012 році, показали, що кожен десятий українець спілкується саме суржиком.

Думаю, Ти не раз чув, як Твій співрозмовник каже «канешно», «тоже», «харашо», «понімати» тощо. «Російські слова на український манер» є дуже поширеним явищем.

Науковці вважають, що суржик виникає тоді, коли люди спілкуються однією мовою вдома, а іншою – там, де вони вчаться і працюють. Дехто з філологів навіть

переконаний, що *на побутовому рівні суржик – це нормальна тенденція для будь-якої держави*. Проте українці змішують мови і у професійній сфері спілкування.

Ще один майданчик специфічного змішання мов – *інтернет*. Дуже часто він стає таким собі простором свободи. В інтернеті навіть та молодь, яка «вживу» цілком майстерно спілкується літературною мовою, дозволяє собі перемішувати українські й російські вирази так, як їй заманеться. Чи варто називати це цілком негативним явищем – хтось знає, проте слід пам'ятати: *використовувати суржик можна тільки свідомо і в міру*.

Ти ж погодишся, що інколи добре розумієш: слово, яке Ти збираєшся вжити – аж ніяк не літературне. Однак Ти обираєш саме його з якоїсь причини: або тому, що хочеш виразити ним свою іронію, або тому, що в ньому є якийсь особливий відтінок сенсу, який не передаєш ніяк інакше. Ось чому суржик – явище *не тільки мовне, а й психологічне*.

Подібний феномен існує у багатьох країнах світу: у Білорусі – *трасянка*, у Канаді – *жуаль*, у США – *спенгліш*. Лінгвісти переконують: усі сучасні мови колись були такими собі суржиками. Тож суржик – явище дуже неоднозначне й багатогранне.

Якщо Ти використовуєш суржик в окремих особливих ситуаціях (емоційне спілкування з найближчим другом, коментарі в соціальних мережах) – це не смертельно. Проте переконайся, що Ти робиш це свідомо, і старайся не переборщити. А ще – поміркуй: можливо, Ти все ж знайдеш у літературній мові такі мальовничі слівця, які виявляться ще більш підходящими!

Якщо ж Ти часто не впевнений, до якої мови належить слово, яке щойно вилетіло у Тебе з вуст – варто замислитись. *А раптом Ти розмовляєш суржилом постійно – у школі, на вулиці, у крамниці – і навіть не помічаєш цього?* Саме таке побутування суржику і загрожує українській мові найбільше. А тому моя порада на сьогодні така: прислухайся до того, як Ти говориш – чи звучить Твоя українська так само гарно, як Шевченкова?

*(За матеріалами інтернет-видання)*

#### **Завдання 4. Складіть номінативний і тезовий плани до поданого тексту.**

#### **Мовна культура та проблеми виховання майбутніх правників (за матеріалами ЗМІ)**

*І. Ю. Сковронська*

*Ступінь залучення молодого спеціаліста до духовних цінностей виступає основним мірилом його освіченості та інтелігентності.*

"Термін "культура" у початковому його тлумаченні не позначав якогось особливого предмета, стану або змісту. Він був пов'язаний з уявленнями про дію і тому вживався з певним доповненням, позначаючи завжди культуру чогось: культуру духу, культуру розуму тощо. Пізніше культуру стали розуміти як "людяність", що виділяє людину з природи, варварського стану" [1, 9]. Культура є поєднанням найбільших досягнень цивілізації. Вона тісно пов'язана з творчою діяльністю людини, її прагненням до вдосконалення світу і самовдосконалення, тобто до навчання.

Відомо, що людина не народжується культурною, але вона нею стає у процесі здобуття освіти. Саме освітянський процес включає в себе засвоєння моральних цінностей народу, досягнення науки, культури, мистецтва. Усе це молода людина переймає від своїх наставників, учителів, які не просто навчають, а й виховують її.

Мова має індивідуально-суспільну форму, саме завдяки якій суб'єкти в процесі комунікації розуміють одне одного.

За роки незалежності в Україні відбувалися перебудови і зміни не лише в соціально-економічній сфері, а й у духовному світі народу.

У програмі "Поліція і народ – партнери" були чітко визначені завдання щодо розбудови та координації правоохоронних органів з урахуванням нових підходів до взаємовідносин з населенням, що вимагає високої психологічної культури спілкування, формування свідомої національно-мовної особистості. За рівнем мовного розвитку можна судити і про загальний рівень розвитку держави. "Саме мовлення є тим необхідним компонентом, що забезпечує не лише успішне функціонування мови в суспільному житті, а й виражає стан національної духовності, культури українського народу" [2, 60].

Надзвичайно гостро стоїть сьогодні питання підвищення якості освіти, зокрема оволодіння такими базовими науками, як культура мови, риторика, культура ділового мовлення. Сумлінне ставлення до оволодіння цими класичними науками створює міцний підмурівок професіоналізму не лише політика чи вчителя, а й правника, юриста. Тішить, що у державних правничих закладах значна увага приділяється формуванню мовної особистості кожного студента чи курсанта. У навчальну програму введено такі гуманітарні предмети, як риторика, сучасна українська мова, ділова українська мова, логіка, філософія тощо. Однак у державі має існувати цілісний підхід до проблеми формування духовної, інтелектуальної, гармонійно розвиненої молодшої людини. Будь-який розвиток особистості взагалі тісно пов'язаний з розвитком її мовної культури і здатності до сприймання і розуміння.

Певні труднощі в процесі демократизації суспільства, зміни у громадській свідомості спричинили проблему порозуміння між представниками правничої сфери, міліції й населення. За таких умов виникає необхідність у тісних зв'язках органів внутрішніх справ освітніх навчальних закладів системи МВС із засобами масової інформації. У ЗМІ правоохоронні органи не повинні виступати як представники тоталітарної системи, що є недоступною для пересічного громадянина. Думка населення про правників, міліціонерів повинна бути позитивною, а це означає, що насамперед загальний їх образ має бути позитивним.

Правомірне втручання міліції з метою підтримання суспільного порядку часто викликає невдоволення. У цій ситуації зміцнення громадської думки про діяльність правоохоронних органів, підвищення їх іміджу є не тільки одним із ефективних засобів забезпечення законності та правопорядку, а й важливим політичним завданням [3, 44].

Сьогодні імідж правоохоронця, правника набув багатьох негативних рис, які стосуються низького професіоналізму, слабкої фізичної підготовки, недостатнього рівня загальної освіченості й надзвичайно незадовільна мовна культура. Сьогодні примітивний, неадаптивний міліціонер – улюблений персонаж багатьох коміксових тележурналів та гумористичних телесеріалів. Його мова – це суцільний суржик, а судження – примітивні та недолугі.

Як відомо, за радянських часів у громадян було сформовано шанобливе ставлення до працівників міліції. За допомогою багатьох кінематографічних образів міліціонерів на психологічному рівні було вмотивовано значущість професії правоохоронця, йому протиставлявся вкрай негативний образ порушника закону й порядку. Що ж ми маємо сьогодні? Серіалові "Менти", який не лише окреслює важкі професійні будні міліціонерів,

а й акцентує увагу на пияцтві як невід'ємній рисі образу сучасного міліціонера, протиставлений серіал "Бригада", де бандити постають майже як національні герої. "Перчені" слівця героїв цих телесеріалів уже не дивують нікого і стають начебто мовною нормою. Мимоволі виникає думка, що образи правоохоронців і бандитів є майже тотожними, єдина відмінність у тому, що вони по різні боки закону.

Зовсім протилежне ставлення до правоохоронців сформоване в інших країнах, зокрема в США. Завдяки новому підходу до вирішення цієї проблеми за участю кінематографії вдалося створити образ поліцейського як сильної та непересічної особистості. Його професійна діяльність викликає захоплення і повагу, хоча поза сумнівом залишається той факт, що робота у нього важка і невдячна. Однак автори поліційних телесеріалів наділяють своїх героїв ще й неабиякою здатністю до психологічного аналізу, намагаються висвітлити їх багатий внутрішній світ. У результаті своєрідного культу "копа" громадськість США найбільше довіряє поліції як основному представникові суспільних інститутів. Отже, за допомогою ЗМК можна і необхідно формувати професійний стереотип правоохоронця як людини багатой духовно і культурно. Важливо, щоб у цю роботу активно включалися популярні радіо-та телеканали, преса.

Звісно, у процесі здійснення будь-якої діяльності відбувається професійна деформація. Це явище існує не лише у професії міліціонера, правника, а й у інших. Воно виникає тоді, коли особа пристрасно захоплюється своєю діяльністю, що дає не лише позитивний наслідок у плані власне професіоналізму, а й стає основним чинником, який призводить до деформації особистості працівника органів внутрішніх справ. На нашу думку, якщо навіть таке явище існує, то з ним слід активно боротися у межах самої системи, але не виносити його у ЗМІ, не оприлюднювати так широко, оскільки загальний образ міліціонера у свідомості народу є більше негативним, ніж позитивним.

Численні виступи керівників МВС по телебаченню, інтерв'ю з міліціонерами молодшого офіцерського складу, повідомлення з місця скоєння злочинів чи інших кримінальних подій свідчать, що рівень володіння державною мовою у державних службовців правоохоронної сфери є ще низьким. У спадок від радянського режиму, коли штучно гальмували розвиток та поширення української мови, коли активно пропагували програму злиття російської та української мов, залишалася сила-силенна калькованих висловів, зросійщених професійних термінів й простомовних покручів на зразок: проводити досмотр – замість проводити огляд; заграничний паспорт – закордонний паспорт; заказне убийство – убийство на замовлення; занімається контрабандою – займатися контрабандою; здійснюють тиск – чинять тиск; кудись пропав – кудись зник; курсантами засипано рів – курсанти засипали рів; став у караул – став на варту; автобусний білет – автобусний квиток; любий з нас – кожен з нас.

Для спеціаліста нового покоління надзвичайно важливою ознакою професіоналізму є вільне володіння мовою. Необхідно, аби він умів не лише висловлюватись на професійному рівні, оперуючи при цьому юридичною термінологією, а й досконало володів загальноживаною лексикою. Тому виховання особистості лише на основі професійної підготовки, не приділяючи уваги комплексному розвитку її, є вузьким і обмеженим розумінням формування сучасного спеціаліста.

Співробітники правоохоронних органів є безпосередніми представниками державної влади, з якими громадяни мають пряме спілкування. Саме правники, юристи першими дають оцінку різноманітним антидержавним кримінальним діям відповідно до

вимог закону та реагують на них. Тому будь-яке порушення загальноприйнятих морально-етичних норм працівниками правоохоронних органів зазнає суворого осуду і належної реакції громадськості. Це свідчить про те, що образ правника, правоохоронця, юриста має бути сформований з урахуванням таких якостей, як освіченість, майстерність, професійний досвід, моральна зрілість, зразкова поведінка, мовна культура. У жодному випадку працівник правоохоронних органів не повинен бути зверхнім, різким, зухвалим; жодним рухом, поглядом, а тим паче, словом не принижувати людську гідність громадян. Про це слід пам'ятати і самим правоохоронцям, і тим, хто працює над створенням іміджу правоохоронця за допомогою ЗМІ.

У багатьох випадках для ефективного результату в боротьбі зі злочинністю правоохоронні органи не можуть обійтися без участі громадськості. Відомо, що ЗМІ є одним із найпотужніших засобів налагодження зв'язку з суспільством. Розв'язання поставлених завдань залежить від того, наскільки такий зв'язок є вигідним для обох сторін. ЗМІ залучають найактивніших своїх репортерів, аби якомога більше дізнатись про ту чи іншу кримінальну справу без будь-якої допомоги міліції. Але, проводячи такі розслідування, ЗМІ інколи можуть лише нашкодити слідству, оприлюднивши факти, які до кінця слідства вважаються таємними. У результаті отримання такої інформації від ЗМІ, у громадян в черговий раз закрадається підозра щодо компетентності, дієвості, професіоналізму правоохоронців, правників, а це лише шкодить їх іміджу.

Отже, мета освіти молоді, мовна культура підростаючого покоління мають стати загальнодержавною метою, досягненню якої будуть підпорядковані не лише освітні заклади, а й усі державні установи, у тому числі ЗМІ. У молоді слід виховувати насамперед державницьке ставлення до мовної проблеми, з урахуванням ролі загальнолюдських цінностей і надбань світової культури. Тільки тоді ми матимемо духовно багату, національно свідому особистість. "Особливо це стосується майбутніх працівників органів внутрішніх справ, які мають стати провідниками і правової, і мовної культури, втілюючи в життя проголошену Конституцією України (стаття 10) державність української мови, сприяючи функціонуванню української мови в усіх сферах суспільного життя на всій території України" [4, 59].

**Завдання 5. Перетворіть особові конструкції у безособові. Поясніть особливості вживання обох типів конструкцій під час професійної комунікації.**

Я переконаний; ми дослідили; я неодноразово звертався до цього питання у попередніх виступах; ми вважаємо; ми порушуємо це питання; я пропоную розв'язати цю задачу таким чином.

**Завдання 6. Прочитайте уривки речень, прокоментуйте стиль викладу, допишіть речення.**

1. Це питання остаточно не розв'язане в науці... 2. ...ми дотримуємося такої позиції... 3. Важливим (актуальним) бачиться дослідження... 4. У роботі використано такі методи... 5. У роботі подано характеристику... 6. У монографії систематизовано матеріал за період... 7. ...запропоновано нову методику дослідження (вивчення)... 8. Існує кілька підходів... 9. Існують такі підходи... 10. Необхідно також відзначити... 11. Як слушно зауважує... 12. Незважаючи на появу низки досліджень, що висвітлюють ..., це питання залишається актуальним. 13. Так, вивченню ... присвячено розвідки... 14. Проведено

комплексне системне дослідження... 15. У вступі обґрунтовано актуальність проблеми, визначено мету й завдання дослідження...

**Завдання 7. Виправте і прокоментуйте помилки у словосполученнях із наукових текстів. Складіть речення з правильними варіантами словосполучень.**

Науковцями було піднято тематику, на протязі останніх років, ми рахуємо за необхідне, підводячи підсумки нашого дослідження, згадані напрямки вивчення, у дипломній приводяться приклади, до певної міри це питання досліджено, мова йдеться, список літератури можна знайти наприкінці данної роботи, можна назвати наступні методи дослідження, доказ цьому, прийняти до уваги, усестороннє дослідження данного явища, в порівнянні з, в залежності від, відповідно з, з другої сторони, співпадає з назвою, використання цього терміну в нашій роботі, з наведеного пересвідчуємось, всі дослідники сходяться на думці, звертає на увагу дослідження.

**Завдання 8. Прочитайте уважно уривок тексту, выпишіть спеціальну лексику, схарактеризуйте її. Визначте синтаксичні особливості наведеного уривка.**

Події останніх років у нашій країні, які супроводжуються кардинальними змінами внутрішньополітичної ситуації й фінансовою кризою, гостро актуалізували проблему пошуку ефективних ресурсів для нарощення економічного потенціалу держави. Саме інвестиції можуть і повинні стати тим «локомотивом», за допомогою якого не тільки кількісно зростуть економічні макропоказники, але й настане якісна трансформація суспільного життя, від якої виграють всі верстви населення, оскільки конструктивні зміни стосуватимуться кожного. У вітчизняних реаліях на особливу увагу заслуговують державні інвестиції, адже фінансові ресурси органів місцевого самоврядування, зважаючи на їхній жалюгідний стан, навряд чи варто розглядати як вагомий інвестиційний резерв. Крім того, враховуючи високий рівень корупції та рейдерства, вади судової системи та зовнішню агресію проти нашої держави, іноземне інвестування ще не скоро зможе позитивно вплинути на стан вітчизняної економіки. Водночас перспектива суттєвого поліпшення ситуації в окресленій сфері з набуттям від 1 вересня 2017 р. асоціативного членства України в Європейському Союзі є реальною, і юридична наука повинна виконати свою прогностичну функцію, створити теоретичне підґрунтя для забезпечення в майбутньому стрімкого інвестиційного зростання.

У вітчизняних законах та інших нормативно-правових актах, що регламентують інвестиційну діяльність, досі є прогалини та неоднозначні тлумачення основних понять, інколи положення законодавства не узгоджені між собою, що й провокує виникнення правових колізій. У сфері ж фінансового контролю за інвестиційною діяльністю така ситуація призводить до нелогічного розподілу владних функцій, дублювання повноважень між органами, що здійснюють фінансовий контроль.

Фахівці з фінансового права нечасто звертаються до наукового аналізу інвестиційної діяльності, цей аспект фінансово-правового регулювання залишається на периферії їхніх наукових інтересів. Попри те, що окремі вітчизняні науковці аналізували проблематику регулювання інвестиційної діяльності фінансово-правовими методами (можна згадати кандидатські дисертації Д. Кравцова та С. Лісніченка), комплексного

дослідження правової природи інвестиційних відносин з урахуванням особливостей регулювання інвестиційної діяльності в бюджетних, податкових, фінансово-контрольних правовідносинах на рівні докторської дисертації раніше в Україні не здійснювалося.

Отже, важливе значення інвестицій у сучасних українських реаліях, наявність низки не вирішених фінансово-правових питань у сфері інвестиційної діяльності та необхідність пошуку й реалізації нових векторів удосконалення фінансово-правового регулювання у цій царині зумовлюють актуальність вибраної теми дисертаційного дослідження.

*(Бліхар М. М. Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук «Правова природа інвестиційних відносин: фінансово-правове регулювання»)*

**Завдання 9. Оформіть конспект наукової статті за фахом (до 5 рукописних сторінок).**

**Завдання 10. Оформіть список фахової літератури з теми Вашої доповіді відповідно до стандартів (10 джерел).**

**Завдання 11. Знайдіть 5 інтернет-ресурсів юридичного спрямування. Оформіть посилання на ці ресурси в зошиті.**

**Завдання 12. Оформіть список поданих наукових джерел відповідно до стандартів.**

1) Організаційно-правові питання аграрної реформи в Україні : [монографія / кол. авторів. за ред. Семчика В. І.]. – К. : Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2003. – 280 С.

2) Н. М. Оніщенко Деякі проблеми правового регулювання створення та діяльності фермерських господарств / Оніщенко Н. М. // Держава і право : зб. наук. праць. Юридичні і політичні науки. – . 23 Вип. – К. : Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2004. – с. 392 – 396

3) Бойко А.М. Детермінація економічної злочинності в Україні в умовах переходу до ринкової економіки (теоретико-кримінологічне дослідження): монографія / А.М. Бойко. – Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2008. – 380 с.

4) Н. Ботвина . Офіційно-діловий та науковий стилі української мови /– К. : Арт ЕК, 1999.

5) М.А. Хазін Кримінально-процесуальні акти дізнання та попереднього слідства : Зразки документів / К., 1996.

**Завдання 13. Оформіть анотацію до реферату (курсової роботи, наукової статті).**

**Завдання 14. Укладіть анотацію до монографії за фахом (обсяг до 200 слів).**

**Завдання 15. Оформіть тези до наукової статті за фахом.**



**Завдання 16. Визначте жанр наукової роботи, обґрунтуйте свою відповідь.**

**Варіант № 1**

**СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ЗБИТКИ ВІД ПІДТОПЛЕННЯ ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ**

Анотація. Виявлено основні тенденції розвитку процесу підтоплення території України. Обґрунтовано основні підходи щодо визначення соціально-економічних збитків від підтоплення земель в Україні.

Аннотация. Определены основные направления развития процесса подтопления территории Украины. Обоснованы основные подходы определения социально-экономического ущерба от подтопления земель в Украине.

Summary. The basic ways of development of process of flooding of territory of Ukraine are certain. The basic approaches to definition of social and economic consequences of flooding of the grounds in Ukraine are proved.

**Варіант № 2**

УДК 613

С.О.Омельченко

Харківський гуманітарно-педагогічний інститут

***Традиції селища та школи як системоутворюючий компонент формування  
здорового способу життя***

У цій науковій роботі доведено необхідність створення системоутворюючого компоненту формування здорового способу життя. На думку автора, таким компонентом мають стати традиції селища та школи в оздоровчому просторі певного регіону.

Ключові слова: здоровий спосіб життя, традиції, системоутворюючий компонент.

Аннотация. Традиции поселка и школы как системообразующий компонент формирования здорового образа жизни. Содержание статьи доказывает необходимость наличия системообразующего компонента в процессе формирования здорового образа жизни. Автор доказывает, что именно традиции посёлка и школы могут стать доминирующим компонентом формирования здоровья школьников.

**Варіант № 3**

Студент групи 15 ВБ ЕФ Головань А. С.

**ВСТУП**

Останнім часом, у зв'язку зі зростанням темпів споживання енергії, проблеми впливу паливно-енергетичного комплексу на навколишнє середовище набувають першорядне значення. Очевидно, що без значної зміни всієї структури паливно-енергетичного комплексу, без включення у баланс і збільшення частки нових поновлюваних джерел енергії, вирішити ці проблеми не вдасться. У зв'язку з цим дослідження в різних областях енергетичної галузі набувають надзвичайну актуальність.

#### **Варіант № 4**

### **ПЕРЕДМОВА**

Дані методичні вказівки укладено для роботи студентів 4 курсів, які вивчають дисципліну «Психологія». Мета методичних вказівок носить комплексний характер та передбачає: а) надати студентам практичної допомоги в теоретичному опануванні дисципліни; б) сформувати навички використання отриманих знань у професійній діяльності та повсякденному житті; в) активізувати роботу на практичних заняттях шляхом створення мотивації щодо вивчення дисципліни. Методичні вказівки укладено як в тестовій формі контролю, так і у вигляді окремих завдань та контрольних питань. Матеріал, який підлягає тестуванню, є не лише програмним, а також містить інформацію із додаткової літератури, що надає можливості використовувати дані методичні вказівки на практичних заняттях і під час самостійної роботи студентів.

#### **Варіант № 5**

Дисертацію присвячено характеристиці правового статусу НАДС у контексті реформування центральних органів виконавчої влади, ухвалення Законів України «Про державну службу» (2015) і «Про запобігання корупції» (2014), адаптації інституту державної служби до стандартів ЄС. Визначено структуру правового статусу НАДС, яку становлять: завдання, принципи, функції, компетенція, взаємодія, структура, організація діяльності. Проаналізовано чинне законодавство та визначено прогалини та колізії щодо правового статусу НАДС. Визначено, що сфера державної служби – це правовідносини, пов'язані з діяльністю відповідних державних органів щодо створення правових, організаційних та соціально-економічних засад реалізації громадянами України права на державну службу. Встановлено, що НАДС – це ЦОВВ зі спеціальним статусом і запропоновано відповідні зміни до чинного законодавства.

## МОВНІ КЛІШЕ ДЛЯ НАПИСАННЯ НАУКОВОЇ СТАТТІ

### 1. Мотивація актуальності теми і важливості дослідження

#### ПРОБЛЕМА :

- *перебуває у центрі уваги...*
- *заслужує на особливу увагу...*
- *посідає важливе місце...*
- *є актуальною...*
- *давно є на часі...*
- *є цілком на часі...*
- *відноситься до найактуальніших...*
- *цілком є не вирішеною...*
- *є мало розробленою, недослідженою...*
- *є дискусійною, не досить розробленою...*
- *фрагментарно висвітлювалася в..*
- *не була об'єктом спеціального вивчення...*

#### ВАЖЛИВО:

- *дослідити...*
- *описати (здійснити опис)*
- *узагальнити...*
- *вивчити...*
- *встановити..*
- *пояснити...*
- *систематизувати...*
- *схарактеризувати...*
- *класифікувати...*
- *визначити...*
- *підсумувати...*
- *проаналізувати...*
- *з'ясувати...*
- *розробити...*
- *здійснити експеримент...*
- *простежити...*
- *укласти...*
- *виявити..*
- *експериментально перевірити...*

### 2. Історія та сучасний стан розроблення питання в науковій літературі

- *прийнято вважати, що...*
- *загальновідомо, що...*
- *є думка, що...*
- *на думку (кого)...*
- *Згідно з точкою зору...*
- *Відповідно до концепції...*
- *Як вважає (вважають...)...*
- *Існуючі точки зору з цього питання можна класифікувати таким чином...*

- Дослідженням цієї проблеми займалися...
- Цих поглядів дотримується (дотримуються...)...
- Гіпотезу (передбачення) про... висунув(розробив)...
- Початок напрямку (тенденції) покладено...
- Нову концепцію (ідею, гіпотезу, теорію тощо) розроблено...

### **3. Мета і завдання статті**

- Статтю присвячено такому питанню, як...
- Мета статті полягає в тому, щоб...
- Завдання дослідження сформулюється (формулюються...)...
- Метою є встановити (встановлення)...
- Метою є визначити (визначення)...
- У статті порівнюється (порівнюються...)...
- У статті виявляється (виявляються)...
- У статті вивчається (вивчаються)...
- У статті з'ясовуються (з'ясовується)...
- Автор розв'язує низку завдань, а саме:...
- Мета статті – проаналізувати (описати, схарактеризувати)...
- Метою роботи є дослідження...

### **4. Виклад суті дослідження у статті**

- Є підстави вважати...
- Умови та хід експерименту дозволяють висунути гіпотезу...
- Гіпотетично можна стверджувати...
- Перевіримо запропоновану гіпотезу... Виходячи з передбачення...
- Однією з найважливіших особливостей (чого?) ...є...
- Об'єкт дослідження характеризується такими особливостями...
- Об'єкт аналізу має такі специфічні якості як...
- Зібраний матеріал підлягає структуруванню....
- Матеріали здійсненого обстеження дозволяють згрупувати (класифікувати, узагальнити, уточнити, конкретизувати...)...
- За структурою можна виокремити...
- Нами зафіксовано (виявлено, з'ясовано, описано)...

### **5. Висновки, рекомендації, пропозиції**

- Таким чином, проведене дослідження (аналіз) підтверджує, що...
- Отже, є всі підстави зробити такий висновок...
- Як підсумок зазначимо, що...
- Дані здійсненого аналізу дозволяють зробити висновок про...
- Відтак, можна впевнено стверджувати, що...
- Сформулюємо основні висновки та пропозиції..
- Описана у статті методика проведення експерименту являє собою..
- Нарешті, зробимо висновок про....
- Підсумовуючи все вище сказане, відзначимо, що...
- Підбиваючи підсумки, сформулюємо...
- Можна зробити низку аналізів...
- Здійснене дослідження дозволяє зробити такі висновки...
- Дослідження дало можливість сформулювати такі висновки....

## СЛОВНИЧОК ЮРИДИЧНИХ ТЕРМІНІВ

### А

**Абсентеїзм** – нез'явлення виборців на виборчі дільниці для здійснення акту голосування.

**Адвокатура** – добровільне професійне об'єднання юристів, призначення якого полягає в наданні, у випадках і в порядку, передбачених законодавством, юридичної допомоги громадянам та організаціям.

**Активне виборче право** – право громадян обирати склад виборних органів державної влади та місцевого самоврядування.

**Антидемократичний державний режим** – державний режим, за якого суттєво ускладнюються можливості реалізації прав і свобод громадян, а реальна влада зосереджується в руках неконтрольованої народом групи осіб або в руках однієї особи.

### Б

**Батьківство** - факт походження дитини від певного чоловіка (батька).

**Батьківські права та обов'язки** – особисті й майнові права та обов'язки, що їх закон надає батькам (батькові й матері) для забезпечення належного виховання і матеріального утримання дітей, а також захисту їхніх прав та інтересів.

**Безпосередня демократія** – сукупність форм організації державної влади, за якої основні рішення щодо управління справами суспільства й держави схвалюються безпосередньо всіма громадянами на референдумах, зборах тощо.

**Боржник** – юридична особа чи громадянин, який згідно взятих зобов'язань має вчинити на користь іншої сторони – кредитора – передбачені попередньою угодою дії (передачу майна, виплату грошей, виконання робіт за домовленістю тощо). У деяких випадках боржник за своїм зобов'язанням має утриматися від дій.

**Браконьєрство** – незаконне полювання, яке здійснюється у заборонений час, у недозволених місцях, забороненими методами і способами (ст. 248 КК).

**Бродяжництво** – спосіб паразитичного існування, який полягає у переміщенні протягом тривалого часу з одного населеного пункту до іншого або в межах одного міста особи, що не має постійного місця проживання або залишила його та існує на нетрудові доходи.

**Бюджет** – план формування та використання фінансових ресурсів для забезпечення завдань і функцій, які здійснюються органами державної влади, державними установами і організаціями та органами місцевого самоврядування протягом бюджетного періоду.

### В

**Верховна Рада** – єдиний орган законодавчої влади в Україні, виразник суверенітету нації.

**Вибори** – процес, унаслідок якого певна сукупність людей через голосування формує склад державного органу чи органу місцевого самоврядування.

**Виборчі цензи** – сукупність умов, відповідність яким є підставою для допуску громадян до участі у виборах.

**Виконавчо-розпорядча діяльність** – діяльність органів виконавчої влади, спрямована на реалізацію законів, актів законодавчої влади.

**Виправдувальний вирок** – постановляється у випадках, коли не встановлено події злочину, якщо в діянні підсудного немає складу злочину або коли не доведена участь підсудного у його вчиненні.

**Виправно-трудова колонія** – основний вид виправно-трудових установ, де відбувають покарання у вигляді позбавлення волі повнолітні засуджені, яким суд визначив відбування покарання у виправно-трудовій колонії конкретного виду режиму.

**Внутрішні функції держави** – державні функції, що здійснюються в межах даної держави і в яких виявляється її внутрішня політика.

## Г

**Галузь права** – система юридичних норм, що регулюють певну сферу суспільних відносин специфічним методом правового регулювання.

**Галузеві принципи права** – керівні засади, що виражають найважливіші сторони і зміст визначеної галузі права і тільки їй притаманні.

**Гарантії законності** – система матеріальних і нематеріальних умов і засобів, які забезпечують реальність законності. Види гарантій законності: економічні, політичні, ідеологічні, спеціальні (правові).

**Гарантії прав та обов'язків** – засоби та умови, які забезпечують цілковите й неухильне здійснення суб'єктивних прав та юридичних обов'язків суб'єктів.

**Грабіж** – відкрите викрадення державного, колективного чи індивідуального майна громадян. Грабіж може бути поєднаний з насильством, що не є небезпечним для життя і здоров'я потерпілого, або з погрозою застосування такого насильства

**Громадянин** – особа, яка перебуває у сталих юридичних зв'язках із конкретною державою, що знаходить вираження саме в наявності відповідного громадянства.

**Громадянство** – необмежений у просторі й часі правовий зв'язок особи з конкретною державою, який зумовлює поширення на особу всіх конституційних прав та обов'язків.

**Громадянське суспільство** – суспільство, в якому держава гарантує індивідам надійний захист усіх прав і свобод людини, зокрема рівні можливості щодо підприємництва, участі в політичній та інших сферах життєдіяльності суспільства.

## Д

**Деліктоздатність** – закріплена в законі здатність суб'єкта нести юридичну відповідальність за вчинене правопорушення.

**Демократична держава** – держава, що базується на визнанні та втіленні в суспільну практику таких принципів конституційного устрою, як народовладдя, політичний плюралізм, свобода й рівність громадян, реальність і невід'ємність прав людини тощо.

**Демократичний державний режим** – державний режим, за якого реально забезпечується здійснення широкого кола прав і свобод громадян, які мають реальні можливості впливати на формування та діяльність державних органів.

**Держава – особлива політико** – територіальна організація, що має суверенітет, спеціальний апарат управління і примусу та здатна надавати своїм приписам загальнообов'язкової сили для всього населення країни.

**Державна мова** – мова, що є обов'язковою для використання в законодавстві, офіційному діловодстві, судочинстві тощо.

**Державний апарат** – система органів держави, які виконують управлінські функції.

**Державний режим** – сукупність форм і методів здійснення державної влади.

**Державний суверенітет** – повновладдя й незалежність держави, що полягають у її праві на власний розсуд вирішувати свої внутрішні й зовнішні питання без втручання в них будь-якої іншої держави.

**Державні органи** – державні організації, наділені державно-владними повноваженнями й покликані здійснювати від імені держави управлінські функції в суспільстві.

**Державні підприємства** – державні організації, які здійснюють функції держави у виробничій сфері, безпосередньо забезпечують виробництво матеріальних благ.

**Державні символи** – встановлені Конституцією або спеціальними законами особливі розпізнавальні знаки даної держави, в яких уособлюється її суверенітет, а в деяких випадках - і певний історичний або ідеологічний зміст.

**Державні установи** – державні організації, які здійснюють функції держави, пов'язані зі створенням нематеріальних благ.

**Діти** – за сімейним правом особи, що не досягли повноліття, а також особи, які, незалежно від віку, є синами й дочками своїх батьків.

**Договір житлового найму** – письмовий документ, укладений на підставі ордеру між наймодавцем і наймачем (громадянином, на чий ім'я видано ордер), що передбачає правила користування житлом, права та обов'язки сторін із утримання жилого будинку і прибудинкової території.

## **Е**

**Екологічна безпека** – стан навколишнього природного середовища, за якого забезпечується запобігання погіршенню екологічної ситуації та виникненню небезпеки для здоров'я людей.

**Екологічна експертиза** – вид науково-практичної діяльності спеціально уповноважених державних органів, еколого-експертних формувань та об'єднань громадян, що базується на міжгалузевому екологічному дослідженні, аналізі та оцінці передпроектних, проектних та інших матеріалів чи об'єктів, реалізація й дія яких може негативно впливати або впливає на стан навколишнього природного середовища та здоров'я людей, і спрямована на підготовку висновків щодо відповідності запланованої чи здійснюваної діяльності нормам і вимогам законодавства про охорону навколишнього природного середовища, раціональне використання й відтворення природних ресурсів, забезпечення екологічної безпеки.

**Екологічне право** – система правових відносин, якими регулюються суспільні відносини з охорони навколишнього природного середовища і раціонального використання природних ресурсів (екологічні відносини).

**Екологічне правопорушення** – протиправне діяння (дія чи бездіяльність), що порушує встановлений в Україні екологічний правопорядок.

**Екологічні права та обов'язки громадян України** – система юридично закріплених за громадянами повноважень та зобов'язань в екологічній сфері.

## **Ж**

**Житлове право України** – сукупність правових норм, що регулюють житлові правовідносини між громадянами та громадян із державними та громадськими організаціями у процесі реалізації конституційного права людини і громадянина на житло.

**Житловий фонд (державний)** – сукупність жилих будинків та інших жилих приміщень, що знаходяться у власності місцевих Рад народних депутатів, державних підприємств, установ, організацій і призначаються для проживання людини і громадянина.

**Житловий фонд (громадський)** – сукупність жилих будинків та інших жилих приміщень, що належать колгоспам, іншим кооперативним організаціям, їх об'єднанням, профспілкам та іншим громадським організаціям.

**Житловий фонд будівельних кооперативів (ЖБК)** – сукупність жилих будинків, що належать житлово-будівельним кооперативам і призначаються для проживання членів ЖБК.

**Житловий фонд (індивідуальний)** – сукупність жилих будинків (приміщень), що знаходяться в особистій і приватній власності.

## **З**

**Загальна Декларація прав людини** – проголошена і затверджена Генеральною Асамблеєю ООН 10 грудня 1948 року. Складається з преамбули і 30 статей. Є одним з найвидатніших гуманітарних документів сучасності, що стверджує пріоритет прав людини. Визначає, що здійснення проголошених Д. прав і свобод у жодному разі не повинно суперечити меті і принципам ООН. Ратифікована більшістю держав світу, в т. ч. Україною.

**Загальний нагляд прокурора** – вищий нагляд за точним і однаковим виконанням законів усіма державними і громадськими органами, підприємствами, установами, організаціями та громадянами. На території України здійснюється генеральним прокурором України і підпорядкованими йому прокурорами.

**Закон** – акт законодавчого органу влади (парламенту), який має вищу юридичну силу щодо інших нормативно-правових актів.

**Законність** – правовий режим точного й неухильного здійснення законів та інших нормативних актів у всіх сферах державного й суспільного життя.

**Законодавча ініціатива** – це право внесення уповноваженими державними органами й особами законопроекту в законодавчу установу згідно з установленим порядком.

**Законодавчий процес** – закріплена Конституцією України та законодавством обов'язкова послідовність певних дій для створення законів.

**Законодавча регламентація** – встановлення у законодавчих актах положень, правил, норм поведінки, що регулюють певне коло суспільних відносин.



**Звільнення з роботи з ініціативи власника** – розірвання трудового договору з ініціативи власника або уповноваженого ним органу на підставах і в порядку, передбаченому законодавством.

**Звільнення з роботи з ініціативи працівника** – одна з підстав припинення трудового договору, коли працівник протягом двотижневого терміну попереджає власника про своє звільнення, а за наявності поважних причин останній зобов'язаний звільнити працівника у терміни, вказані ним у заяві.

**Зворотна чинність закону** – поширення дії виданого закону на відносини, що мали місце до набуття ним чинності, з моменту їх виникнення.

**Земельне право** – система юридичних норм, що регулюють суспільні відносини з раціонального використання та охорони земель.

**Зловживання владою або службовим становищем** – умисне, з корисливих мотивів або іншої особистої зацікавленості, використання особою свого службового становища всупереч інтересам служби, якщо воно завдало істотної шкоди державним чи громадським інтересам або захищеним законом правам та інтересам окремих громадян.

**Зловживання довірою** – виражається у свідомому використанні винним особливих, заснованих на довірі, фактичних чи юридичних відносин з особою, яка є власником майна або відає державним чи колективним майном, з метою звернути це майно на свою користь.

**Злочин** – суспільне небезпечне, протиправне, винне й карне діяння, яке завдає чи може завдати суттєвої шкоди певним суспільним відносинам, що охороняються кримінальним законом.

**Зовнішні функції держави** – державні функції, що здійснюються в процесі спілкування держави з іншими державами та міжнародними організаціями і в яких виявляється зовнішня політика.

## **I**

**Імпічмент** – усунення Президента з поста на основі прийнятого парламентом за спеціальною процедурою рішення про його обвинувачення в учиненні державної зради або іншого злочину.

**Ініціативна група** – добровільне об'єднання громадян, що є офіційним представником певного кандидата у передвиборній кампанії. Створюється для збирання підписів на його підтримку.

**Інкорпорація** – спосіб систематизації законодавства, який полягає в об'єднанні за певним критерієм групи нормативно-правових актів в одному збірнику.

**Іноземні громадяни, особи без громадянства** – особи, які належать до громадянства іноземних держав і не є громадянами України; особи, які не належать до громадянства будь-якої держави.

**Інстанція судова** – державний судовий орган, наділений конституційними повноваженнями на розгляд і вирішення кримінальних, цивільних та інших справ та перевірку правильності їх вирішення.

**Інститут права** – система юридичних норм, що регулюють певну групу однорідних суспільних відносин у межах галузі права.

## К

**Касація** – у судочинстві форма оскарження і перевірки судом другої інстанції вироків, рішень, ухвал і постанов судів першої інстанції, що не набрали законної сили.

**Компетенція** – сукупність предметів відання, завдань, повноважень, прав і обов'язків державного органу або службової особи, що визначаються Конституцією.

**Конвергенція** – концепція про зростаючу подібність між соціалізмом і капіталізмом; схожість ознак і остаточне злиття двох систем

**Конституційні принципи правового статусу особи** – відображені в Конституції головні ідеї, покладені в основу вмісту й умов реалізації прав та обов'язків людини в державі.

**Конституціоналізм** – 1) політична система, що спирається на конституцію, конституційні методи управління;

2) науковий напрям, у межах якого досліджуються конституційні проблеми.

**Конституція** – основний закон держави, в якому регламентуються найважливіші відносини у сферах державного устрою, організації та функціонування органів держави, правового статусу особи.

**Конфедерація** – форма державного устрою, за якої держави створюють об'єднані органи для досягнення конкретних цілей (наприклад, військові) за збереження в інших питаннях цілковитої самостійності.

**Кримінальна відповідальність** – вид юридичної відповідальності, основним змістом якої є покладання на винного примусового обов'язку зазнати у встановленому законом порядку державного осуду його особи, а також у випадку призначення понести передбачене кримінальним законом покарання.

**Кримінальне право** – система встановлених Верховною Радою України норм, які визначають підстави і принципи кримінальної відповідальності, а також встановлюють, які суспільно-небезпечні діяння є злочинами і які покарання можуть бути застосовані до осіб, що їх вчиняють.

**Кримінологія** – наука про злочинність, її причини, особу злочинця, шляхи і засоби попередження злочинності і перспективи її ліквідації.

## Л

**Ліцензія** – у підприємництві дозвіл на окремий вид діяльності, який видається уповноваженими державними органами.

**Локально-правовий акт** – акт, виданий місцевими органами влади й управління, адміністрацією підприємств, установ, організацій, обов'язковий для певного, встановленого законодавством, кола суб'єктів.

## М

**Майнові відносини** – певне коло суспільних відносин з приводу матеріальних благ.

**Майнові права** – цивільні права, об'єктом яких є майнові блага: право власності, права, що впливають із зобов'язань, майно і права авторів і винахідників, права на спадкоємство.

**Материнство** – правове становище жінки у зв'язку з народженням, утриманням і вихованням дітей.

**Механізм держави** – система державних організацій, які забезпечують реалізацію функцій держави.

**Мінімальна міра покарання** – найнижча межа, вказана у санкції закону, за якою кваліфікуються дії особи, винної у вчиненні злочину.

**Мова судочинства** – конституційний принцип, згідно з яким судочинство, розгляд справ у судах України ведуться державною мовою. В судах, розташованих у місцях проживання більшості громадян іншої національності, можуть використовуватися поряд з державною мовою їхні національні мови. Учасникам процесу, які не володіють мовою ведення судочинства, забезпечується можливість виступати в судах рідною мовою і користуватися послугами перекладача.

**Місцеве самоврядування** – право певної територіальної громади ( мешканців села, кількох сіл, селища або міста) самостійно вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції й законів України.

**Монархія** – форма державного правління, за якої вища державна влада зосереджується (повністю або частково) в руках однієї особи-монарха й передається як спадщина представникам правлячої династії.

## **Н**

**Напівпрезидентська (змішана) республіка** – форма республіканського правління, за якої президент обирається народом, але парламентові надаються певні повноваження щодо контролю за діяльністю президента під час формування уряду та здійснення виконавчої влади.

**Народ** – населення певної країни.

**Народний суверенітет** – повновладдя народу, здійснення ним своєї невід'ємної та неподільної влади самостійно й незалежно від будь-яких інших соціальних сил.

**Народність** – спільність людей, які проживають на одній території, поєднані спільною мовою, особливостями психічного складу, культури і способу життя та іншими загальними цінностями, що закріплені у звичаях, традиціях та інших соціальних нормах.

**Населення** – сукупність людей, що проживають на певній території, здійснюють свою життєдіяльність у межах адміністративної чи політичної одиниці.

**Національна безпека** – стан захищеності життєво важливих інтересів особи, держави й суспільства від наявних і можливих загроз у всіх сферах суспільних відносин.

**Національний суверенітет** – повновладдя нації у вирішенні всіх питань свого національного життя аж до реальної можливості створення самостійної національної держави.

**Нація** – спільність людей, які проживають на одній території, зв'язані загальними економічними відносинами, спільною мовою, культурою, одним законодавством, національними інтересами, митними кордонами та іншими ознаками.

**Необмежена (абсолютна) монархія** – монархія, в якій влада монарха ніким і нічим не обмежується, тобто в країні немає ні органів, ні законів, що могли б певною мірою змінити чи знехтувати волю монарха.

**Норма права** – формально визначене, сформульоване чи санкціоноване державою загальнообов'язкове правило поведінки загального характеру, реалізація якого забезпечується державним примусом.

**Нормативно-правовий акт** – офіційний письмовий документ компетентного державного органу, в якому закріплюються правила поведінки загального характеру, що забезпечуються державним примусом.

**Нотаріат** – система органів і посадових осіб, на яких покладено обов'язок посвідчувати безперечні права й факти, що мають юридичне значення, а також виконувати інші нотаріальні дії з метою надання цим правам і фактам юридичної вірогідності.

## О

**Обвинувачений** – особа, стосовно якої є достатньо доказів, що вказують на вчинення нею злочину. На цій підставі слідчим або особою, яка провадить дізнання, виноситься постанова про притягнення цієї особи до участі у справі як обвинуваченого.

**Обвинувальний висновок** – процесуальний документ, у якому слідчий підбиває підсумок попереднього розслідування у справі і формулює обвинувачення певної особи у вчиненні злочину з наведенням конкретних доказів. Якщо у справі є кілька обвинувачених, то складається один спільний О. в. з чітким визначенням ролі кожного у вчиненні злочину.

**Обов'язок (юридичний)** – передбачені правом міра й вид необхідної поведінки суб'єкта.

**Ордер на жиле приміщення** – письмове розпорядження на заселення; жилого приміщення, що видається на підставі рішення виконавчого комітету органу місцевого самоврядування чи місцевої державної адміністрації. Є єдиною підставою для заселення в надане жиле приміщення, видається лише на вільне жиле приміщення, має чітко встановлену форму.

**Особа** – людина як суб'єкт, що має індивідуальні інтелектуальні та інші ознаки й усвідомлює себе членом спільності таких же суб'єктів.

**Охорона праці** – система правових, соціально-економічних, санітарно-гігієнічних і лікувально-профілактичних заходів, спрямованих на збереження здоров'я і працездатності людини в процесі праці.

**Очна ставка** – одночасний допит двох, раніше допитаних, осіб, що давали істотно суперечливі показання, з метою усунення цих протиріч.

## П

**Парламентарна (конституційна) монархія** – монархія, в якій влада монарха в усіх сферах здійснення державної влади суттєво обмежується; йому надаються лише формальний статус глави держави й виключно представницькі повноваження.

**Пасивне виборче право** – право громадян бути обраними до складу виборних органів державної влади та місцевого самоврядування.

**Первісне стадо** – об'єднання окремих людей та їх груп для спільного полювання, спільного проживання, спільного добування і споживання їжі, інших засобів до існування.

**Первісний лад** – суспільно-економічна формація, певний тип суспільства, що характеризується колективною формою об'єднання людей, які спільно виробляли

примітивні знаряддя праці, засоби до існування, де панували колективна власність і суспільна влада. Розглядають дородову (група людей, первісне стадо) і родові спільності людей.

**Підзаконний акт** – акт компетентного державного органу, що видається на підставі й на виконання законів.

**Підприємницька діяльність** – самостійна, ініціативна, систематична на власний ризик діяльність суб'єкта з виробництва продукції, виконання робіт, надання послуг і заняття торгівлею з метою одержання прибутку.

**Плем'я** – спільність людей у докласовому суспільстві, що складалася з декількох родів, які мали багато спільних рис та інтересів: загальний діалект мови, однакові звичаї та релігійні культи, загальну територію для полювання і проживання, загальне ім'я і т. ін.

**Податки** – обов'язкові платежі, що їх сплачують юридичні особи та населення до бюджету в розмірах і в строки, передбачені законом.

**Поділ влади** – модель побудови державного апарату, згідно з якою влада в державі має поділятися між законодавчими, виконавчими та судовими органами. При цьому кожна з влад повинна бути незалежною від інших і водночас їм підконтрольною, що має на меті виключення можливості концентрації влади в руках одного органу.

**Право** – система загальнообов'язкових правил поведінки, що встановлені чи санкціоновані державою і забезпечуються її примусом.

**Правова держава** – держава, в якій панує право, де діяльність усіх її органів і посадових осіб здійснюється на основі та в межах, визначених правом, де не тільки особа відповідальна за свої дії перед державою, а й держава несе реальну відповідальність перед особою за результати своєї діяльності.

**Правова поведінка** – передбачена нормами права соціальне значуща поведінка індивідуальних чи колективних суб'єктів, що контролюється їхніми свідомістю і волею.

**Правовий статус особи** – сукупність закріплених у законодавстві прав, свобод, обов'язків громадян і гарантій їх здійснення.

**Правовідносини** – специфічні суспільні відносини, учасники яких виступають як носії прав та обов'язків, установлених нормами права.

**Правоздатність** – передбачена нормами права здатність суб'єкта мати суб'єктивні права та юридичні обов'язки.

**Правомірна поведінка** – суспільне необхідна, бажана й допустима, під кутом зору інтересів громадянського суспільства, поведінка індивідуальних і колективних суб'єктів, що полягає у здійсненні норм права, гарантується та охороняється державою.

**Правоохоронні органи** – органи, що їх держава наділяє компетенцією охорони суспільних відносин, урегульованих правом.

**Правопорушення** – суспільне небезпечне, шкідливе, протиправне, винне діяння деліктоздатної особи, що за нього може бути накладене покарання чи стягнення.

**Правопорядок** – відповідність суспільних відносин приписам норм права.

**Правосуб'єктність** – здатність бути суб'єктом права (учасником правовідносин).

**Представницька демократія** – сукупність форм організації державної влади, за якої певні важливі рішення щодо управління справами суспільства й держави виносяться виборними установами (парламентами, муніципалітетами тощо).

**Президентська республіка** – республіка, в якій повноваження глави держави, а в деяких випадках і глави уряду, належать президентові, який обирається

непарламентським способом (громадянами держави) і формує уряд, що не несе відповідальності перед парламентом.

**Приватизація державного житлового фонду** – відчуження, тобто безоплатна передача чи продаж із державного житлового фонду у власність громадянам України жилих квартир чи приміщень, що вони займають, а разом із ними – господарських споруд, що до них належать. Приватизація здійснюється через: безоплатну передачу громадянам квартир (будинків) із розрахунку санітарної норми – 21 кв. м загальної площі на наймача і кожного члена його сім'ї та додатково 10 кв. м на сім'ю; продаж надлишків загальної площі квартир (будинків) громадянам України, які мешкають у них або перебувають на черзі з поліпшення житлових умов.

**Прийняття спадщини** – дія, спрямована на набуття майна, що переходить за спадщиною особі, яка є спадкоємцем за законом або заповітом (вступ у володіння майном, подача заяви до нотаріальної контори про прийняття спадщини). Такі дії мають бути здійснені протягом 6 місяців з дня відкриття спадщини.

**Принцип законності** – верховенство закону, єдність законності; реальність законності; непротиставлення законності доцільності; неминучість відповідальності за правопорушення; зв'язок законності та культурності; зв'язок законності та справедливості.

**Проступок** – діяння, що порушує приписи норм права, але не сягає рівня суспільної небезпеки, притаманного злочинам.

## **Р**

**Ратифікація** – остаточне затвердження міжнародного договору вищим органом держави. Авторитетно закріплює кінцеву згоду держави на обов'язковість для неї положень, зафіксованих у міжнародному договорі. Супроводжується обміном ратифікаційними грамотами між державами.

**Реабілітація** – відновлення в правах осіб, притягнутих до кримінальної чи адміністративної відповідальності; іноді реабілітація стосується цілих народів. Україною провадиться велика робота по повному відновленню у всіх правах реабілітованих кримських татар, німців, греків, представників інших народів, безпідставно репресованих за часів тоталітарного режиму.

**Реалізація права** – здійснення приписів права у практичних діях (діяннях) суб'єктів. Форми реалізації правових норм: використання, виконання, дотримання.

**Республіка** – форма державного правління, за якої вищі державні органи обираються населенням або формуються загальнонаціональним представницьким органом влади.

**Референдум** – голосування населення всієї держави (загальнодержавний референдум) або його певної частини (місцевий референдум) із метою вирішення найважливіших питань суспільного життя.

**Рід** – первинний виробничий, соціальний та етнічний колектив людей у докласовому суспільстві, що засновується та існує здебільшого на кровно-родинних зв'язках.

**Розкрадання** – умисне протиправне безоплатне звернення певним способом державного чи громадського майна на власні потреби чи потреби іншої особи з корисливих мотивів.

**Розподіл влад** – встановлене Конституцією чітке розмежування владних компетенцій та повноважень між законодавчою, виконавчою і судовою владами держави.

**Розшук** – діяльність органів слідства чи дізнання, адміністрації місць позбавлення волі, інших компетентних органів, спрямована на знаходження обвинувачених, які ухиляються від слідства і суду; засуджених, які ухиляються від виконання вироку або втекли з місць ув'язнення; осіб, які безвісно зникли.

## С

**Система права** – внутрішня організація права, що полягає в єдності й погодженості правових приписів певної держави.

**Сімейне право** – сукупність правових норм, які регулюють особисті й пов'язані з ними майнові відносини громадян, що виникають із шлюбу й належності до сім'ї.

**Сім'я** – первинна клітинка громадянського суспільства, в якій реалізується дітородна, виховна та інші функції суспільного життя; союз людей, оснований на добровільному й рівноправному шлюбі.

**Слідчі дії** – частина процесуальних дій, пов'язана з виявленням, фіксацією та перевіркою доказів у кримінальній справі. Закон передбачає проведення таких дій: допит свідка, потерпілого; очна ставка; ексгумація трупа; обслідування; пред'явлення для впізнання; призначення експертизи; прослуховування і запис телефонних та інших переговорів.

**Соціальна держава** – держава, зорієнтована на здійснення широкої та ефективної соціальної політики, яка має втілюватись у реальності прав людини й громадянина, в існування доступних та ефективних систем освіти, охорони здоров'я, соціального забезпечення, у підтримку малозабезпечених прошарків населення тощо.

**Соціальні норми** – правила, які регулюють поведінку людей у суспільстві.

**Суб'єктивне право (право громадянина)** – передбачена певною нормою права можливість суб'єкта поводитися певним чином.

**Суспільна влада** – управління справами первинної спільності (роду, фратрії, племені), що здійснювалося всіма дорослими членами на загальних зборах, радах старійшин. Повсякденне керівництво покладалося на старійшин, військових вождів, ведучих на полюванні.

**Суспільний порядок** – порядок у суспільстві, який відповідає вимогам усього комплексу соціальних норм.

**Суспільство** – форма життєдіяльності людей, що склалась історично й відокремилась від навколишньої природи.

## Т

**Територіальна цілісність** – один із найважливіших принципів міжнародного права, закріплений Статутом ООН. Порушення територіальної цілісності держави або посягання на неї є протиправною дією, яка надає державі в цьому випадку беззастережне право на захист усіма доступними засобами.

**Техніка безпеки** – система технічних заходів, що гарантують безпеку праці і охороняють працівників від ушкоджень (травм) і шкідливої дії виробничих процесів.

**Тимчасові функції держави** – напрями діяльності держави тільки на конкретному етапі її розвитку

**Тілесні ушкодження** – протиправне, умисне чи необережне заподіяння шкоди здоров'ю, яке виразилося в порушенні анатомічної цілісності чи фізіологічних функцій організму людини.

**Трудова дисципліна** – сукупність правових норм, які встановлені на підприємстві, в установі або організації та обов'язкові для всіх учасників трудового процесу.

**Трудове право** – галузь права, що регулює суспільні відносини, які виникли у зв'язку з використанням найманої праці громадян, державних, колективних, кооперативних та громадських організацій.

## У

**Угода (правочин)** – волевиявлення двох і більше сторін, спрямоване на встановлення, зміну чи припинення взаємних юридичних прав і обов'язків.

**Угон транспортних засобів** – заволодіння і рух на чужому чи не ввіреному особі автомобілі (всіх видів), мотоциклі, тракторі або іншій самохідній машині без мети її викрадення.

**Умисел** – одна з форм вини, що полягає в усвідомленні правопорушником протиправного характеру та наслідків свого діяння, за наявності бажання або свідомого допущення їх настання.

**Умовне засудження** – призначення судом покарання, у випадку, коли воно у вигляді позбавлення волі (при врахуванні судом усіх обставин справи) є недоцільним, як умовного. У цьому разі суд постановляє не виконувати вирок, якщо протягом визначеного випробувального строку засуджений не скоїть нового злочину і зразковою поведінкою та чесною працею виправдає виявлену йому довіру.

**Унітарна держава** – єдина централізована держава, що не має у своєму складі державних утворень і територія якої поділяється на адміністративно-територіальні одиниці (області, райони, провінції тощо).

## Ф

**Федерація** – держава, до складу якої входять кілька державних утворень (суб'єктів федерації).

**Фізична особа** – окрема людина як суб'єкт права.

**Фіктивний шлюб** – зареєстрований без наміру створити сім'ю правовий акт, внаслідок укладення якого в осіб, що перебувають у шлюбі, не виникає ніяких прав і обов'язків подружжя.

**Форма держави** – комплексне поняття, яке характеризує державу щодо форми правління, форми державного устрою та державного режиму.

**Форма державного правління** – порядок організації вищих державних органів, що визначає їхню структуру, компетенцію та взаємодію.

**Форма державного устрою** – порядок територіального поділу держави, взаємовідносин її складників між собою й державою в цілому та відповідної організації державних органів.

**Фратрія** – братство двох і більше племен, що характеризується розширенням взаємних зв'язків між родами.

**Функції держави** – основні напрями діяльності держави, в яких втілюються її сутність і соціальне призначення.



## Х

**Хабарництво** – у кримінальному праві поняття, що охоплюють певні види злочинів: одержання хабара, посередництво у хабарництві, давання хабара тощо. Поняття Х. пов'язане з діями службової особи, яка, одержавши хабар, здійснює або не здійснює наміри хабарника.

**Халатність** – невиконання або неналежне виконання службовою особою своїх службових обов'язків через недбале або несумлінне ставлення, що завдало істотної шкоди державним чи громадським інтересам або правам та інтересам інших осіб, права яких охороняються законом.

**Холодна зброя** – предмет, спеціально виготовлений для нанесення тілесних пошкоджень і призначений для нападу та активного захисту в рукопашному бою.

**Хуліганство** – умисні дії, що грубо порушують громадський порядок і виражають явну неповагу до суспільства.

## Ц

**Цивільне право** – галузь права, норми якої регулюють майнові і пов'язані з ними немайнові особисті відносини.

**Цінні папери** – грошові документи, що засвідчують право володіння або відносини позики, визначають взаємовідносини особи, яка їх випустила, та інші особи і передбачають, як правило, виплату доходу у вигляді дивідендів або відсотків, а також можливість передачі грошових та інших прав, що випливають з цих документів, або в інший спосіб.

**Цінність права** – властивість права виступати як соціальне благо, що приносить користь суспільству й особі шляхом упорядкування (урегулювання) найважливіших для їх існування та взаємодії відносин.

## Ч

**Час відпочинку** – час, протягом якого працівники вільні від обов'язку працювати і вправі використовувати його на свій розсуд.

**Члени сім'ї** – подружжя, діти, батьки, а також інші особи, які постійно проживають з ними і ведуть спільне господарство.

## Ш

**Шахрайство** – заволодіння державним, колективним чи індивідуальним майном громадян або набуття права на майно шляхом обману чи зловживання довірою.

**Шкідливі умови праці** – комплекс факторів, що негативно впливають на здоров'я працівника на його робочому місці.

**Шлюб** – юридично оформлений добровільний, вільний та рівноправний союз чоловіка й жінки, що породжує їхні взаємні права та обов'язки, спрямовані на створення сім'ї, народження й виховання дітей.

## Ю

**Юридична відповідальність** – закріплений у законодавстві і забезпечуваний державою юридичний обов’язок правопорушника зазнати примусового позбавлення певних цінностей, що йому належали.

**Юридична допомога** – сукупність заходів із надання правових послуг юридичним та фізичним особам. Має на меті правильну їх юридичну орієнтацію у різноманітних правових ситуаціях.

**Юридична консультація** – структурний підрозділ обласної колегії адвокатів, що створюється президією колегії для проведення роботи по наданню юридичної допомоги населенню і організаціям.

**Юридична особа** – організація, яка має відокремлене майно, може від свого імені набувати майнові та особисті немайнові права і нести обов’язки, бути позивачем і відповідачем у суді, арбітражі або у третейському суді.

**Юридичні (спеціальні) гарантії** – правові засоби (юридичні норми та інститути), покликані забезпечувати реальність прав та обов’язків особи.

**Юридичні факти** – конкретні життєві обставини, з якими норми права пов’язують настання юридичних наслідків у вигляді виникнення, зміни чи припинення правових відносин.

## ЛІТЕРАТУРА

### Основна

1. Артикуца Н. В. Мова права і юридична термінологія : навч. посіб. К. : Стилос, 2002. – 198 с.
2. Бондарець О. В. Посібник з основ українського термінознавства та перекладу науково-технічної літератури : навч. посіб. Х. : НТУ «ХПІ», 2002. 68 с.
3. Вакуленко М. О. Українська термінологія: комплексний лінгвістичний аналіз : монографія. Івано-Франківськ: Фоліант, 2015. 361 с.
4. Гриценко Т. Б. Українська мова та культура мовлення : навч. посібник Вінниця : Нова книга, 2003. 480 с.
5. Загнітко А. П. Українське ділове мовлення: професійне і непрофесійне спілкування. Донецьк, 2004. 408 с.
6. Комова М. В. Документознавча термінологія: навч. посіб. для студ. спец. Л. : Вид-во НУ «Львівська політехніка», 2003. 167 с.
7. Мацюк З. О., Станкевич Н. І. Українська мова професійного спрямування : навч. посібник. Київ : Каравела, 2008. 351 с.
8. Михайлова О. Г. Українська наукова термінологія. Нац. тех. ун-т «Харк. політехн. ін-т». Харків : НТУ «ХПІ», 2002. 119 с.
9. Нелюба А. Професійна мова юриста. Харків, 2002. 208 с.
10. Основи термінознавства : навч. посіб. / С. З. Булик-Верхола, Г. В. Наконечна, Ю. В. Теглівець. Л.: Вид-во Львівської політехніки, 2013. 160 с.

11. Павлова О. І. Основи термінознавства : навч. посіб. для студ. вищих навч. закладів. Рівне, 2011. 200 с.
12. Правова термінологія : навч.-метод. комплекс з курсу / уклад. Л. В. Наумовська. К. : Ін-т адвокатури, 2001. С. 3 – 17.
13. Прадід Ю. Ф. Вступ до юридичної лінгвістики : навчальний посібник. Сімферополь : Доля, 2002. 104 с.
14. Скригонюк М. І. Криміналістична термінологія: навч. посіб. К. : ВПЦ «Київський університет», 2003. 124 с.
15. Українська мова : Енциклопедія / редкол. : В. М. Русанівський, О. О. Тараненко, М. П. Зяблюк та ін. 2-ге вид., випр. і доп. К. : Вид-во «Укр. енцикл.», 2004. 824 с.
16. Український правопис / НАН України; Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні; Інститут української мови. К.: Наукова думка, 2012. 288 с.
17. Чулінда Л. І. Українська правнича термінологія : навч. посіб. К. : Магістр – ХХІ сторіччя, 2010. 158 с.
18. Шевчук С. В. Українське ділове мовлення : підручник. К. : Арій, 2009. 425 с.

#### *Додаткова*

1. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики : підручник. К. : Видавничий центр «Академія», 2004. – 344 с.
2. Ботвина Н. Офіційно-діловий та науковий стилі української мови. К. : Арт ЕК, 1999. 258 – с.
3. Мацько Л. І. Культура фахової мови : навч. посіб. К. : ВЦ «Академія», 2007. – 360 с.
4. Мацько Л. І., Сидоренко О. М., Мацько О. М. Стилїстика української мови : підручник. К. : Вища школа, 2003. – 462 с.
5. Пономарів О. Д. Стилїстика сучасної української мови. Тернопіль, 2000. – 246 с.
6. Типові форми юридичних документів: договори, контракти, угоди, акти, позовні заяви, нормативні матеріали / упоряд. М. В. Стаматїна. 6-е вид., перероб. та доп. Харків: Арсіс, 2002. – 928 с.
7. Токарська А. С., Кочан І. М. Українська мова фахового спрямування для юристів. Львів : Світ, 2008. – 423 с.

#### *Словники*

1. Ганич Д. І., Олійник С. І. Русско-украинский и украинско-русский словарь. К., 1990. – 560 с.

2. Головащук І. С. Словник-довідник з правопису та слововживання. К., 1989. – 830 с.
3. Караванський С. Практичний словник синонімів української мови. К.: Видавництво «Українська книга», 2004. – 450 с.
4. Караванський С. Російсько-український словник складної лексики. 3-тє вид., доповн. і випр. Львів: БаК, 2016. – 608 с.
5. Російсько-український словник: Сфера ділового спілкування / за ред. Тараненко А. А. К., 1996. – 287 с.
6. Словничок юридичних термінів: Навч. посіб. / уклад. В. П. Марчук. К.: МАУП, 2003. – 128 с.
7. Словник іншомовних слів. / за ред. О. Мельничука. К., 1985. 968 с.
8. Словник української мови: У 11 т. К., 1970 –1980.
9. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. К., Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.

#### *Інтернет-ресурси*

1. [http://kafedr.at.ua/board/juridichni\\_enciklopediji\\_slovniki](http://kafedr.at.ua/board/juridichni_enciklopediji_slovniki)
2. [chtyvo.org.ua/authors/Shovkovyi](http://chtyvo.org.ua/authors/Shovkovyi)
3. [https://studme.com.ua/.../slovar\\_osnovnyh\\_yuridicheskikh](https://studme.com.ua/.../slovar_osnovnyh_yuridicheskikh)
4. <http://kodeksy.com.ua/dictionary.htm>
5. [pidruchniki.com/.../tlumachniy\\_slovník\\_osnovnih\\_yuridich](http://pidruchniki.com/.../tlumachniy_slovník_osnovnih_yuridich)
6. [pravo-izdat.com.ua/VELIKIJ-ENCIKLOPEDICHNIJ-JuRIDICHESKIJ](http://pravo-izdat.com.ua/VELIKIJ-ENCIKLOPEDICHNIJ-JuRIDICHESKIJ)
7. <http://leksika.com.ua/legal/>

**НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ**  
**до практичних занять**  
**з навчальної дисципліни**  
**«УКРАЇНСЬКА МОВА ПРОФЕСІЙНОГО СПРЯМУВАННЯ»**  
**(ТЕРМІНОЛОГІЯ. НАУКОВИЙ СТИЛЬ)**

Упорядники: Єльнікова Наталія Ігорівна,  
Голопич Інна Миколаївна,  
Полтавська Дана Володимирівна.

Підп. до др. Формат 60х90/16. Папір оф. Друк. офс. Ум. др. арк. 0,8. Ум.  
– вид. арк. 0,9. Тираж 100 прим.

---

Харківський національний університет внутрішніх справ.  
61080, Харків, пр. Льва Ландау, 27.

---

Копіювально-помножувальний центр, 61153, Харків, пр.Ювілейний, 56.